

Barbara Janusz-Pohl, Stephen Terrett,
Andrea Zampini, Michał Wawrzyńczak

Modele oskarżania w państwach systemów *common law* i systemów prawa kontynentalnego

*Models of prosecution in common law
and civil law legal systems*

Abstract

This article analyses the model of criminal prosecution, using selected regulations typical of countries with common law systems and countries with continental systems as examples. Four key aspects are distinguished within the framework of the analysis: competence; deontic discretion in the subjective and internal sense; discretionary control; and finally, the element related to disposition. Other features of the procedural models remain in the background of the considerations, primarily relating to the principles of legalistic opportunism, truth and adversarialism, as well as the structure of the process (especially stadiality). The study aimed to determine the extent to which prosecution models are subject to hybridisation, and whether they are susceptible to reception in a competitive model.

Keywords: prosecution, prosecutor, model, discretion, disposition

Streszczenie

Przedmiotem niniejszego artykułu jest analiza modelu oskarżania w sprawach karnych na przykładzie wybranych regulacji typowych dla państw systemów common law i państw systemów kontynentalnych. W ramach analizy wyróżniono cztery kluczowe aspekty: kompetencyjny,

Dr hab. Barbara Janusz-Pohl, profesor Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Polska, ORCID: 0000-0002-7135-4960, e-mail: barbaraj@amu.edu.pl

Dr Stephen Terrett, adiunkt na Uniwersytecie Warszawskim, Polska, ORCID: 0000-0002-1149-1939, e-mail: s.terrett@uw.edu.pl

Dr Andrea Zampini, Uniwersytet w Urbino Carlo Bo, Włochy, ORCID: 0000-0002-8117-1842, e-mail: andrea.zampini@uniurb.it

Mgr Michał Wawrzyńczak, doktorant na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz Uniwersytecie Bolońskim, Polska, Włochy, ORCID: 0000-0003-1234-7194, e-mail: michal.wawrzynczak@amu.edu.pl

Data zgłoszenia tekstu przez autorów: 18.06.2025 r.; data zaakceptowania do publikacji: 24.07.2025 r.

deontyczny (dyskrecjonalności w znaczeniu przedmiotowym i wewnętrznym) oraz dyskrecjonalności w znaczeniu zewnętrznym (kontrolnym), a wreszcie element związany z dyspozycyjnością. W tle rozważań pozostają inne cechy modeli postępowań przede wszystkim odnoszące się do zasady legalizmu oportunistu, prawdy, kontradiktoryjności i struktury procesu (zwłaszcza stadialności). Celem opracowania było ustalenie tego, w jakim stopniu poszczególne cechy modeli oskarżania podlegają hybrydyzacji oraz czy wykazują podatność na recepcję w modelu konkurencyjnym.

Słowa kluczowe: oskarżenie, prokurator, model, dyskrecjonalność, dyspozycyjność

1. Założenia wstępne

Przedmiotem niniejszej analizy uczyniono zagadnienie modelu oskarżania na tle systemów prawnych państw *common law* i państw prawa kontynentalnego. Syntetyzując wnioski płynące z analizy szeregu opracowań naukowych, danych statystycznych oraz aktów prawnych, można założyć, że model oskarżania wyznaczają następujące kwestie. Po pierwsze, **aspekt kompetencyjny**, wyrażający się w pytaniu: kto posiada status oskarżyciela w danym systemie, a zwłaszcza czy uprawnienia te przysługują także organom policji? Po drugie, **aspekt deontyczny**, odpowiadający na pytanie, jaki jest zakres przyznanej oskarżycielowi dyskrecjonalności (**dyskrecjonalność w znaczeniu wewnętrznym, przedmiotowym**), co zakłada uprzednie ustalenie tego, jak na tle analizowanego systemu kształtuje się relacja zasady legalizmu i oportunistu. Po trzecie, **aspekt dyspozycyjności**, odnoszący się do tego, jakie są ramy skargowości oraz stopień związania oskarżyciela skargą (z uwzględnieniem uprawnienia oraz konsekwencji cofnięcia skargi). Po czwarte, **aspekt kontroli**, będący w istocie wyrazem **dyskrecjonalności zewnętrznej**, a polegający w wskazaniu, czy istnieje organ kontrolny nad oskarżycielem. W ramach poczynionej analizy zbadamy, jak wskazane aspekty kształtują się na gruncie przykładowych regulacji – z jednej strony systemów karnoprosesowych *common law*, a z drugiej systemów państw kontynentalnych. Zaznamy już na wstępie, że analiza niniejsza nie aspiruje do miana wyczerpującej, lecz jedynie egzemplarycznej. Jej kluczowym celem jest odpowiedź na pytanie, w jakim zakresie możliwe jest czerpanie z wzorców typowych dla jednego z modeli i ich recepcja w ramach drugiego – czy któryś z modeli można ocenić jako optymalny, np. pod kątem takich elementów jak gwarancyjność postępowania karnego.

2. Aspekt kompetencyjny modelu oskarżania

Odpowiadając na pierwsze z postawionych pytań, a więc odnosząc się do aspektu kompetencyjnego, wskazać należy, że co do zasady w systemach *common law* **status oskarżyciela** przysługuje zarówno policji, jak i oddzielnie ustanowionym organom prokuratorskim. Naturalnym wyjściowym punktem jest w tym zakresie system obowiązujący w Wielkiej Brytanii. Zauważyć można, że historycznie szeroka kompetencja organów policji w zakresie stawiania zarzutów podejrzanym została ograniczona przez ustawę o ściganiu przestępstw z 1985 r., która ustanowiła Koronną Służbę Prokuratorską (Crown Prosecution Service, dalej CPS, prokuratura koronna) jako główny organ prokuratorski¹. Niesławne pomyłki sądowe z lat 70-tych XX w., znane

¹ Decyzja o utworzeniu CPS została podjęta w następstwie szeregu głośnych spraw, w których uznano, że policja nadużyła swoich dotychczasowych szerokich uprawnień do prowadzenia dochodzeń, stawiania zarzutów i ścigania przestępstw. Dwoistość roli policji, która obejmuje zarówno prowadzenie dochodzeń (ściganie karne *sensu stricto*), jak i realizację funkcji oskarżycielskich (ściganie karne *sensu largo*), wzbudzała obawy dotyczące braku bezstronności podczas dochodzeń lub podejmowania decyzji o tym, czy wnieść oskarżenie i w jakiej sprawie. Pokłosiem tej reformy było także ustanowienie szczegółowych wytycznych przesłuchań świadków, odchodzących od wykorzystywania przymusu. Więcej na ten temat zob. M. Wawrzyńczak, *Securing Effective Collection of Evidence: An Overview of Various Approaches to Interrogation*

jako sprawy „Szóstki z Birmingham” i „Czwórki z Guildford”², dotyczyły zeznań wymuszonych od podejrzanych lub wręcz sfabrykowanych przez policję, a nadto dowodów uniewinniających zatajonych przez policję w celu ułatwienia ścigania. W następstwie wskazanych nadużyć, w 1978 r. rząd Wielkiej Brytanii utworzył Królewską Komisję ds. Postępowania Karnego (dalej RCCP), której zadaniem było zalecenie reformy istniejących procedur ścigania „od początku dochodzenia do momentu procesu sądowego” (tłumaczenie – B.J.-P, M.W.)³. Raport RCCP zasadniczo zalecał, aby funkcje śledcze i oskarżycielskie były rozdzielone i wykonywane przez różne organy. Policja powinna być odpowiedzialna za prowadzenie dochodzeń w sprawie przestępstw, a nowo utworzona CPS – za decyzje procesowe w przedmiocie formalnego oskarżenia i wnoszenia oskarżeń. Ten podział kompetencji został wdrożony przez dwie kluczowe ustawy: ustawę o policji i dowodach karnych z 1984 r., która określiła uprawnienia policji w zakresie zatrzymania i przeszukania, aresztowania, zatrzymania i przesłuchania, oraz ustawę o ściganiu przestępstw z 1985 r. (*Prosecution of Offences Act 1985*), na mocy której ustanowiono i uregulowano CPS.

Z biegiem czasu idea całkowitego oddzielenia funkcji policji i CPS ustąpiła jednak miejsca pragmatyce, tj. pewna współpraca i zacieranie granic stały się uzasadnione względami prakseologicznymi, jako niezbędne dla zwiększenia efektywności postępowań, zarówno w zakresie sprawności (tempa), jak i kosztów postępowania. Co jednak ważne, CPS niekiedy współpracuje z policją już na etapie dochodzenia. W szczególnych przypadkach prokuratorzy mogą przesłuchiwać – potencjalnie podatnych na negatywne wpływy co do swobody wypowiedzi – świadków na etapie poprzedzającym wniesienie oskarżenia, aby ocenić, czy ich zeznania będą wiarygodne podczas postępowania sądowego. Dodać można, że w głośnych sprawach, np. dotyczących terroryzmu, prokurator koronny współpracuje z policyjnym zespołem dochodzeniowym na etapie poprzedzającym postawienie zarzutów. Ogólnie rzecz biorąc, przedstawiciel CPS jest obecny w większości głównych posterunków policji⁴, gdzie pełni funkcje doradcze, np. podpowiada, jakie zarzuty postawić podejrzanemu⁵

Techniques, [w:] *Effective Justice: International and Comparative Approaches – Challenges of Digital Transformation*, red. B. Janusz-Pohl, Berlin 2025, s. 381–385, <https://doi.org/10.3726/b22742> (dostęp: 2.06.2025 r.).

² Sprawa *Birmingham Six* – R przeciwko McKenny i in. (1991) 93 Cr App R 287. Więcej na temat sprawy zob. S. Poyser, *A 50-year battle for truth: the Birmingham pub bombings and the price of injustice*, 21.11.2024 r., <https://www.aber.ac.uk/en/lac/news/news-article/title-277431-en.html> (dostęp: 2.06.2025 r.); B. Mardemootoo, *50 years on: the Birmingham Six, miscarriages of justice, and the fight for truth*. *Bar Council*, 10.12.2024 r., <https://www.barcouncil.org.uk/resource/50-years-on-the-birmingham-six-miscarriages-of-justice-and-the-fight-for-truth.html> (dostęp: 2.06.2025 r.). Na temat sprawy *Guildford Four* zob. J. May, *Report of the inquiry into the circumstances surrounding the convictions arising out of the bomb attacks in Guildford and Woolwich in 1974*, London 1994, <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a7c290540f0b645ba3c7137/0449.pdf> (dostęp: 2.06.2025 r.).

³ Philips C., *Report. Presented to Parliament by Command of Her Majesty*, London 1981, paragraf 1.1 oraz część IV dla zakresu uprawnień RCCP, https://www.ucpi.org.uk/wp-content/uploads/2022/09/royal_commission_on_criminal_procedure-report.pdf (dostęp: 2.06.2025 r.).

⁴ W przypadku mniejszych posterunków policji CPS Direct zapewnia całodobowe telefoniczne porady w zakresie zarzutów stawianych w postępowaniach prowadzonych przez policję.

⁵ *Prosecution of Offences Act 1985 (Specified Proceedings) Order 1985, SI 1985/2010*, s. 3(2)(e), <https://www.legislation.gov.uk/uksi/1985/2010> (dostęp: 2.06.2025 r.).

lub czy policja powinna przeprowadzić dalsze dochodzenie przed podjęciem decyzji co do wniesienia oskarżenia. Niemniej jednak, wykonując te quasi-dochodzeniowe funkcje, CPS nie stara się uzurpować roli dochodzeniowej policji, ale raczej pełni funkcje konsultacyjno-doradcze, m.in. w zakresie tego, czy policja zebrała „wystarczające dowody, aby zapewnić realistyczną perspektywę skazania” (tłumaczenie – B.J.-P., M.W.)⁶. Cel realizacji takich działań jest podbudowany prakseologicznie, a ściślej: jest nim dążenie do uniknięcia przegranych procesów (rozumianych jako nieuzyskanie skazania). Słowem, takie ukształtowanie realizacji funkcji śledczej, wzbogaconej przez organ doradczy, ma zapewnić wzmacnianie ekonomiki postępowania.

Zauważyć należy jednak, że chociaż ustawa o ściganiu przestępstw z 1985 r. uczyniła CPS przede wszystkim organem odpowiedzialnym za stawianie zarzutów i sądowe ściganie podejrzanych o popełnienie przestępstw, to pozwoliła ona CPS na „delegowanie” decyzji o postawieniu zarzutów w odniesieniu do niektórych przestępstw o dość niskiej szkodliwości społecznej (określane mianem *low-level crimes*) na policję, z zastrzeżeniem wytycznych określonych przez CPS⁷. Dodać można, że policja ma również swobodę w prowadzeniu tych spraw przez wydanie „pozasądowego rozstrzygnięcia” (*Out Of Court Disposal*; OOC), takiego jak np. ostrzeżenie, zamiast wszczynania postępowania karnego⁸. Co więcej, niektórym przestępstwom nadano status „określonych postępowań” („*specified proceedings*”)⁹, które mogą być „ścigane” bezpośrednio przez policję, bez konieczności angażowania CPS. Pierwotnie obejmowało to tylko drobne wykroczenia drogowe (np. przekroczenie prędkości, prowadzenie pojazdu bez ubezpieczenia, nieokazanie prawa jazdy)¹⁰, ale lista ta została później rozszerzona o inne czyny o niskiej społecznej szkodliwości¹¹. Jednakże

⁶ *Code for Crown Prosecutors*, London 2018, 4.4., <https://www.cps.gov.uk/publication/code-crown-prosecutors> (dostęp: 2.06.2025 r.).

⁷ Najnowsze wytyczne: *Director's Guidance on Charging*, London 2020, <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/directors-guidance-charging-sixth-edition-december-2020-incorporating-national-file> (dostęp: 2.06.2025 r.).

⁸ Zob. S. Terrett, *Proceed with caution? Human rights concerns arising from the use of out-of-court disposals to improve efficiency in the criminal justice system*, [w:] *Effective Justice: International and Comparative Approaches – Challenges of Digital Transformation*, red. B. Janusz-Pohl, Berlin 2025, s. 137–164, <https://doi.org/10.3726/b22742> (dostęp: 2.06.2025 r.).

⁹ *Prosecution of Offences Act 1985*, s. 3(2)(a) i 3(3)(iii).

¹⁰ *Prosecution of Offences Act 1985*.

¹¹ Chodzi tu o czyny, takie jak te zabronione przez ustawę o licencjach z 1872 r. (*Licensing Act 1872*), ustawę o materiałach wybuchowych z 1875 r. (*Explosives Act 1875*) lub ustawę o ochronie środowiska z 1990 r. (*Environmental Protection Act 1990*). *Prosecution of Offences Act 1985 (Specified Proceedings)*, Order 1999, SI 1999/904, Schedule Part 1, <https://www.legislation.gov.uk/uksi/1999/904> (dostęp: 2.06.2025 r.). Ponadto *Prosecution of Offences Act 1985 (Specified Proceedings) (Amendment No. 3) Order 2012* uznał następujące czyny zabronione za „określone postępowanie” (*specified proceedings*): nieostrożna lub nieprzemysłana jazda; niezastosowanie się do znaku nakazu; niezatrzymanie się, niezgłoszenie wypadku lub nieudzielenie informacji lub dokumentów; przebywanie w stanie nietrzeźwości na autostradzie, w innym miejscu publicznym lub w koncesjonowanym lokalu; rzucanie fajerwerków na trasę przelotową; wtargnięcie lub rzucanie kamieniami na tory kolejowe; zakłócanie porządku w stanie nietrzeźwości w miejscu publicznym; zachowanie mogące wywoływać poczucie nękania, alarm lub niepokój; składowanie i pozostawianie śmieci; spożywanie alkoholu w wyznaczonym miejscu publicznym; naruszenie zakazu lub nieprzestrzeganie wymogu nałożonego przez lub na mocy przepisów dotyczących fajerwerków lub składanie fałszywych oświadczeń; świadome wywoływanie fałszywego alarmu pożarowego; nieprzekazanie próbki do celów badania na obecność narkotyków klasy A; niestawienie się na ocenę po badaniu na obecność narkoty-

policja nadal ma kompetencje do ścigania tylko drobnych przestępstw (*summary offences*), tj. przestępstw, które są sądzone w „Sądzie Magistrackim”, co do których oskarżony przyznał się do winy. Takie sprawy nie wymagają przeprowadzenia całego procesu, ponieważ po przyznaniu się do winy, następuje przejście bezpośrednio do orzekania. W związku z tym policja nie uzurpuje sobie funkcji oskarżania, właściwej dla CPS w zakresie prowadzenia postępowań kontradyktoryjnych obejmujących brak przyznania się do winy (*not guilty plea*), ani w przypadku przestępstw z udziałem oskarżonych w wieku poniżej 16 lat, ani też przestępstw ściganych na mocy wnoszonych aktów oskarżenia (*indictment*), a więc sądzonych przed Sądem Koronnym. Udział ten jest możliwy tylko wtedy, gdy nie ma mowy o „faktycznym procesie”, i wyłącznie w celu zwiększenia ekonomiki postępowań. Chodzi tu przede wszystkim o zmniejszenie nakładów finansowych i zwiększenie wydajności, a nie dążenie do zniesienia podziału kompetencji ustanowionego na mocy ustawy ściganiu przestępstw z 1985 r., jakkolwiek nadmienić trzeba, że rozmycie granic kompetencji organów spotkało się z krytyką w literaturze¹².

Dla zniuansowania wskażmy od razu, że jedynie w Stanach Zjednoczonych (dalej USA) prokurator ma pełnię władzy w kwestii oskarżenia¹³. Ma również pewien wpływ na prowadzenie postępowania przedsądowego, tzn. może kierować gromadzeniem dowodów, zasadniczo wykraczając poza swoje kompetencje, jeśli sąd rozważał sprawę kaucji¹⁴. W Anglii i Walii policja ma uprawnienia do stawiania zarzutów w sprawach mniejszej wagi, które stanowią łącznie ok. 2/3 spraw karnych¹⁵. Kompetencje policji w sferze oskarżania w ramach tego systemu zostały omówione powyżej. Przypomnijmy jedynie, że policja wtedy może „substituować” prokuratora, gdy zasadniczo na etapie postępowania przejściowego sprawa trafia na posiedzenie wyrokowe w wyniku przyznania się do winy oskarżonego (*guilty plea*). W pozostałym zakresie zarówno sfera stawiania zarzutów, jak i postępowania przejściowego oraz sądowego należy do wyłącznej sfery kompetencyjnej CPS¹⁶. Jako element równowagi i balansu uprawnień organów wymiaru sprawiedliwości pozbawiono CPS kompetencji w zakresie kierowania i nadzorowania postępowaniem przedsądowym.

ków klasy A; przestępcze wyrządzenie szkody, z wyłączeniem podpalenia, i tylko wtedy, gdy wartość mienia, którego to dotyczy, nie przekracza 5000 funtów brytyjskich. Zob. *Prosecution of Offences Act 1985 (Specified Proceedings) (Amendment No. 3) Order 2012*, SI 2012/2681, <https://www.legislation.gov.uk/uksi/2012/2681> (dostęp: 2.06.2025 r.).

¹² Zob. np. J. Ward, *Transforming 'Summary Justice' Through Police-led Prosecution and 'Virtual Courts': Is 'Procedural Due Process' Being Undermined?*, „The British Journal of Criminology” 2015/55(2), s. 341–358, <https://doi.org/10.1093/bjc/azu077> (dostęp: 2.06.2025 r.).

¹³ W przedmiocie uprawnień prokuratorskich w tym zakresie zob. J.E. Jacoby, E.C. Ratledge, *The Power of the Prosecutor: Gatekeepers of the Criminal Justice System*, Santa Barbara 2016, s. 61, za: K. Kremens, *Powers of the Prosecutor in Criminal Investigation: A Comparative Perspective*, London 2021, s. 99, <https://doi.org/10.4324/9781003018247> (dostęp: 2.06.2025 r.).

¹⁴ J.E. Jacoby, E.C. Ratledge, *The Power...*, za: K. Kremens, *Powers...*

¹⁵ Zob. *How a Criminal Case Works*, <https://www.cps.gov.uk/about-cps/how-a-criminal-case-works> (dostęp: 2.06.2025 r.). Na temat dalszego poszerzania kompetencji policji w zakresie ścigania przestępstw zob. także *Police Powers to Prosecute Strengthened*, <https://www.gov.uk/government/news/police-powers-to-prosecute-strengthened> (dostęp: 2.06.2025 r.).

¹⁶ Por. *About CPS*, <https://www.cps.gov.uk/about-cps> (dostęp: 2.06.2025 r.).

Prokurator w systemie anglo-walijskim pełni jedynie funkcję doradczą – także w zakresie doradzania co do stawiania zarzutów w sprawach, gdzie właściwym organem jest policja, która nie jest związana opinią CPS¹⁷. Konsekwentnie, w razie przyznania się do winy oskarżonego, w sprawach niezastrzeżonych dla właściwości CPS to policja staje się swoistym oskarżycielem w ramach konsensualnego posiedzenia wyrokowego. Tymczasem w Australii uprawnienia oskarżycielskie ma prokuratura (Director of Public Prosecutions Office – stanowe; Commonwealth Director of Public Prosecutions Office – federalne), której jednak nie podlegają żadne kompetencje w zakresie prowadzenia postępowania przedsądowego¹⁸. Uprawnienia oskarżycielskie przysługują również policji, w ramach której istnieje osobna jednostka oskarżycielska – prokuratura policyjna – zarówno na poziomie stanowym, jak i federalnym¹⁹. Podobnie jak w systemie anglo-walijskim organ ten może zasięgnąć opinii Director of Public Prosecutions Office / Commonwealth Director of Public Prosecutions Office w przedmiocie postawienia w stan oskarżenia w sprawach skomplikowanych, ale nie jest związany ową rekomendacją²⁰. Konkludując zatem, już ta ogólna charakterystyka wskazuje, że w systemach *common law* następuje ściśle rozróżnienie funkcji oskarżycielskiej, która czasem jest dzielona (w odniesieniu do spraw drobniejszych) z organami nieprokuratorskimi, od funkcji śledczej. Nietrudno jednak zauważyć, że wyodrębnienie funkcji oskarżycielskiej i jej przypisanie oskarżycielowi, z jednoczesnym ograniczeniem lub wyłączeniem funkcji śledczej, jest wynikiem ukształtowania struktury tych postępowań, w ramach których etap przedsądowy jest znacznie mniej sformalizowany niż postępowania przygotowawcze w systemach kontynentalnych.

To właśnie dwustadialność postępowań, typowa dla modeli kontynentalnego ścigania karnego, powoduje, że prokuratorzy pełnią podwójną rolę: śledczą, jako organy postępowania przygotowawczego (organy prowadzące bądź nadzorujące), oraz oskarżycielską. Ukształtowanie modelu oskarżenia w systemach kontynentalnych pozostaje więc – co oczywiste – prostą pochodną dualizmu pełnionych przez ten sam podmiot funkcji, tj. funkcji ścigania i funkcji oskarżania. Przykładem są tutaj

¹⁷ About CPS, <https://www.cps.gov.uk/about-cps> (dostęp: 2.06.2025 r.). *Relations with Other Prosecuting Agencies and the Prosecutors' Convention*, <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/relations-other-prosecuting-agencies-and-prosecutors-convention> (dostęp: 2.06.2025 r.).

¹⁸ Zob. np. *What is the role of prosecutors?*, <http://victimsandwitnesses.cdpp.gov.au/your-role-and-prosecution/people-involved-prosecution-process/what-role-prosecutors> (dostęp: 2.06.2025 r.); *Steps in the prosecution process*, <https://www.cdpp.gov.au/prosecution-process/steps-prosecution> (dostęp: 2.06.2025 r.) – dla przestępstw federalnych. Dla przestępstw stanowych zob. np. *Statement of Prosecution Policy and Guidelines 2022*, https://www.wa.gov.au/system/files/2022-07/DPP_Statement_of_Prosecution_Policy_and_Guidelines_2022.pdf (dostęp: 2.06.2025 r.). Na temat ogólnej roli prokuratorów w postępowaniach karnych zob. także: *The Decision to Prosecute*, <https://www.odpp.nsw.gov.au/prosecution-guidance/prosecution-guidelines/chapter-2> (dostęp: 2.06.2025 r.); *Committal Process*, <https://www.odpp.nsw.gov.au/prosecution-guidance/steps-in-the-prosecution-process/committal-process> (dostęp: 2.06.2025 r.).

¹⁹ Zob. np. *Police Prosecutions Command*, https://www.police.nsw.gov.au/about_us/organisational_structure/units/police_prosecutions_command (dostęp: 2.06.2025 r.); *Police Prosecutions*, <https://www.police.vic.gov.au/police-prosecutions> (dostęp: 2.06.2025 r.). Dla przestępstw federalnych zob. *Prosecution Policy of the Commonwealth as updated 19 July 2021*, 3.4, 3.9, 3.10, 4.4, s. 9–10, https://www.cdpp.gov.au/sites/default/files/Prosecution_Policy_of_the_Commonwealth_as_updated_19_July%202021.pdf (dostęp: 2.06.2025 r.).

²⁰ Zob. np. *Victims and Witnesses*, <https://www.odpp.nsw.gov.au/prosecution-guidance/prosecution-guidelines/chapter-12> (dostęp: 2.06.2025 r.).

zarówno system polski, jak i włoski, w ramach których przyszedł organ oskarżycielski w stadium przygotowawczym posiada uprawnienia dochodzeniowe (tj. w zakresie prowadzonych bądź nadzorowanych postępowań przygotowawczych)²¹. Związany jest on w tej sferze zasadami legalizmu i obiektywizmu – ma bowiem obowiązek poszukiwać dowodów na korzyść i niekorzyść oskarżonego przez cały czas trwania postępowania oraz wprowadzać je do procesu. Funkcja śledcza, realizowana przez organy prokuratorskie (a także innych oskarżycieli publicznych), płynnie przekształca się w funkcję oskarżania. Moment przekształcenia statusu tego podmiotu z organu będącego *dominus litis* na stronę postępowania (oskarżyciela) wyznacza moment wniesienia skargi zasadniczej. Na marginesie dodać należy, że powierzenie oskarżania oskarżycielom nieprokuratorskim (co do zasady w ograniczonym przedmiotowo zakresie) jest dość typowe również dla systemów kontynentalnych. Tytułem przykładu wskazać można tu tzw. prokuratorów policyjnych, którzy współtworzą chociażby duński czy norweski system oskarżycielski²². Przypomnijmy wszakże, że w polskim systemie prawnym w sprawach, w których były prowadzone dochodzenia, w ograniczonym przedmiotowo zakresie uprawnienia oskarżycielskie posiadają podmioty określone w rozporządzeniu wydanym na podstawie delegacji ustawowej zawartej w art. 325d Kodeksu postępowania karnego²³ oraz inni oskarżyciele publiczni, umocowani na gruncie ustaw szczególnych (art. 45 k.p.k.), np. tzw. oskarżyciele przyrodniczy. We Włoszech czy Hiszpanii prokurator, pomimo sprawowania nadzoru nad postępowaniem przygotowawczym, jest jedynym podmiotem posiadającym uprawnienia oskarżycielskie²⁴. Jak podkreślono wcześniej, takie rozwiązanie jest

²¹ K. Kremens, *Powers...*, s. 82 i n., s. 90 i n.; M. Caianiello, *Increasing Discretionary Prosecutor's Powers: The Pivotal Role of the Italian Prosecutor in the Pretrial Investigation Phase* Oxford 2016, s. 257; L. Marafioti, *Italian Criminal Procedure: A System Caught Between Two Traditions*, [w:] *Crime, Procedure and Evidence in a Comparative and International Context*, red. J. Jackson, M. Langer, P. Tillers, London 2008, s. 83.

²² Prokuratorzy ci funkcjonują w ramach określonej struktury. Najniższy – a zarazem najliczniejszy – szczebel w hierarchii tworzą prokuratorzy policyjni, tj. prokuratorzy zorganizowani w ramach 12 policyjnych biur prokuratorskich, podzielonych według okręgów. Biura te zajmują się oskarżaniem o przestępstwa w pierwszej instancji. Wskazane biura policyjne są podległe 2 biurom prokuratury krajowej (State Prosecutor of Copenhagen, State Prosecutor of Viborg), które to zajmują się postępowaniami odwoławczymi oraz nadzorem nad sposobem procedowania spraw w postępowaniu przygotowawczym i pierwszoinstancyjnym, stanowiąc także organ odwoławczy od decyzji o wniesieniu aktu oskarżenia w sprawie; nadto prokuratura krajowa uczestniczy w sprawach odszkodowawczych oraz nadzoruje długość stosowania środków karnych. Nad tymi biurami jest Prokurator Generalny (Director of Public Prosecutions), który nadzoruje i zarządza prokuraturą, a także prowadzi szereg spraw wyłączonych do jego właściwości, np. przed duńskim Sądem Najwyższym. Ponadto w ramach struktury wydzielone są 3 dodatkowe jednostki (State Prosecutor for Serious Economic and International Crime, Greenland Police, Faroe Island Police). Zob. np. *About the Prosecution Service*, <https://anklagemyndigheden.dk/en/about-the-prosecution-service> (dostęp: 2.06.2025 r.). W Norwegii prokurator policyjny (The Prosecuting Authority in the Police) jest strukturalnie podległy prokuraturze rejonowej (Public Prosecutors Office, PPO). W większości spraw oskarża prokurator policyjny. Jedynie najpoważniejsze przestępstwa proceduje PPO, który jednak nadzoruje działalność prokuratorów policyjnych oraz rozpatruje środki odwoławcze od decyzji wydanych przez prokuratorów policyjnych. Więcej zob. *The Director of Public Prosecutions*, <https://www.riksadvokaten.no/english/> (dostęp: 2.06.2025 r.).

²³ Ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (tekst jedn.: Dz.U. z 2025 r. poz. 46 ze zm.) – dalej k.p.k.

²⁴ W Hiszpanii postępowanie przygotowawcze prowadzi sędzia śledczy, a prokurator jest stroną każdego postępowania sądowego; zob. *Country Profile – Spain*, s. 123, <https://rm.coe.int/country-profile->

typowe dla państw systemu prawa kontynentalnego. Jednocześnie diametralnie różni się od systemów *common law*, w których – co do zasady – prokurator nie prowadzi ani nie nadzoruje postępowań przedsądowych, jednak organ prowadzący postępowania przedsądowe ma pewne kompetencje oskarżycielskie.

3. Aspekt dyskrecjonalności na tle modelu oskarżania

Jak wskazaliśmy wcześniej, **dyskrecjonalność organu oskarżycielskiego** pełni istotną rolę z punktu widzenia ukształtowania modelu oskarżenia. W tym miejscu skupimy się na wewnętrznym aspekcie dyskrecjonalności, związanej z kwestią dysponowania przedmiotem procesu karnego. W tym zakresie można odnosić się do kilku elementów. Sztandarowym przykładem jest tu swoboda zawierania porozumień procesowych, w państwach *common law* znanych jako *plea bargains*. Wyróżnić można cztery typy elementów podlegających negocjacjom w ramach tych modeli: 1) wymiar kary lub środków karnych (*sentence incentives*); 2) uzgodnienie zarzutów (*charge incentives*); 3) uzgodnienie faktów (*fact incentives*); 4) zawarcie porozumień o współpracy / świadku koronnym (*cooperation / crown witness agreements*)²⁵. W systemach kontynentalnych typowo dopuszcza się jedynie uzgodnienia w zakresie porozumień o współpracy oraz wymiaru kary. Do systemów europejskich, dopuszczających negocjacje co do zarzutów, należą jedynie Niemcy, Szwajcaria, Finlandia, Serbia oraz Gruzja²⁶. Uzgodnienie faktów w tradycji prawa kontynentalnego dopuszcza tylko Szwajcaria²⁷. Tymczasem wszystkie cztery typy elementów podlegających negocjacjom dopuszczają zarówno USA, jak i Australia oraz Anglia i Walia²⁸. Zauważyć należy, że porozumienia procesowe w Anglii i Walii są fragmentarycznie skodyfikowane ustawowo; zamiast tego obowiązujące reguły i zasady związane z ich stosowaniem wynikają z połączenia jednostkowych przepisów prawnych, wytycznych i praktyki sądowej.

Jeśli chodzi o ewentualne korzyści dotyczące wymiaru kary (*sentence incentives*), CPS wskazuje ogólne wytyczne dotyczące akceptowania przyznania się do winy²⁹ oraz bardziej szczegółowe wytyczne w odniesieniu do niektórych przestępstw,

spain-en/1680a9673e (dostęp: 2.06.2025 r.); Spain: Advice Note on the Right to a Lawyer, s. 4 i 6, <https://www.fairtrials.org/app/uploads/2022/01/Spain-advice-note.pdf> (dostęp: 2.06.2025 r.).

²⁵ Niniejsza kategoryzacja podziela stanowisko zawarte w raporcie *The Disappearing Trial. Towards a Rights-Based Approach to Trial Waiver Systems*, 2022, s. 40 i n., <https://www.fairtrials.org/app/uploads/2022/01/The-Disappearing-Trial-report.pdf> (dostęp: 2.06.2025 r.). Zob. szczegółową analizę ogólnych charakterystyk modelowych systemów wykorzystania trybów konsensualnych oraz ich rozwoju na przestrzeni lat: B. Janusz-Pohl, M. Wawrzyńczak, *Study on general characteristics of consensual procedures and reform trends*, [w:] *Consensual Mechanisms in Criminal Proceedings – Integrative and Comparative Perspective*, red. S. Pawelec, Berlin–Bern–Bruxelles–New York–Oxford–Warszawa–Wien 2023, s. 51–88.

²⁶ *The Disappearing Trial. Towards a Rights-Based Approach to Trial Waiver Systems*, 2022, s. 46–47, <https://www.fairtrials.org/app/uploads/2022/01/The-Disappearing-Trial-report.pdf> (dostęp: 2.06.2025 r.).

²⁷ *The Disappearing Trial. Towards a Rights-Based Approach to Trial Waiver Systems*, s. 48, <https://www.fairtrials.org/app/uploads/2022/01/The-Disappearing-Trial-report.pdf> (dostęp: 2.06.2025 r.).

²⁸ *The Disappearing Trial. Towards a Rights-Based Approach to Trial Waiver Systems*, s. 42, <https://www.fairtrials.org/app/uploads/2022/01/The-Disappearing-Trial-report.pdf> (dostęp: 2.06.2025 r.).

²⁹ *Code for Crown Prosecutors*, pkt 9.1–9.7.

takich jak poważne lub złożone oszustwa³⁰. Dodać można, że ustawa o wyrokach z 2020 r. (*The Sentencing Act 2020*)³¹ stanowi, że sąd musi traktować przyznanie się do winy jako okoliczność łagodzącą. Temporalny aspekt przyznania się (*confession*) ma tutaj kluczowe znaczenie, bowiem redukcja wymiaru kary jest uzależniona od momentu złożenia oświadczenia o tej treści. Tym samym redukcja ta jest większa w przypadku przyznania się do winy na najwcześniejszych etapach postępowania karnego, a mniejsza wtedy, gdy oskarżony przyzna się do winy już w toku procesu (tzw. zasada „im wcześniej, tym lepiej”). Jednocześnie CPS nie jest uprawniony do składania gwarancji co do tego, że w danej sprawie zapadnie wyrok o określonej treści. Decyzje w przedmiocie kształtu ostatecznego orzeczenia należą do imperium sądu, a CPS jedynie rekomenduje określony wymiar kary. Sędziowie są jednak zobowiązani do przestrzegania wytycznych Rady ds. Wyroków (*Sentencing Council's Guidelines*)³², które pomagają im obliczyć, o ile zmniejszyć wyroki po przyznaniu się do winy. Sędzia może również uwzględnić rekomendacje CPS, dotyczące treści odpowiedniego wyroku w danej sprawie.

Jednocześnie, w odniesieniu do korzyści w zakresie uzgodnienia zarzutów, CPS podlega zasadzie oportunistu. Oznacza to dokładnie tyle, że posiada niemal całkowitą swobodę, obejmującą zarówno ocenę tego, czy celowe jest ściganie danego czynu, jak i decyzję w przedmiocie treści stawianych zarzutów³³. Jak wskazuje Lord Denning, „To do (CPS – dop. B.J.-P., M.W.), a nie do sądu, należy decyzja, czy wnieść oskarżenie, a jeśli tak, to jakie” (tłumaczenie – B.J.-P, M.W.)³⁴. Czasami jest to upraszczane do stwierdzenia, że sądy nie mogą ingerować w decyzję prokuratora o odstąpieniu od ścigania przestępstwa lub ścigania przestępstwa mniejszej wagi. Ta skrajna wersja oportunistu ścigania nie jest jednak do końca prawdziwa, jako że teoretycznie zainteresowana strona, wobec odstąpienia od ścigania, mogłaby zainicjować kontrolę sądową co do racjonalności (*argumentum ad absurdum*) decyzji CPS, dotyczącej zawartego porozumienia procesowego³⁵. Kontrola następcza jest możliwa, bowiem CPS jest organem publicznym, którego działania i decyzje muszą być zgodne z Europejską Konwencją Praw Człowieka³⁶, wdrożoną do prawa brytyjskiego na mocy ustawy o prawach człowieka z 1998 r. (*Human Rights Act 1998*). Niemniej

³⁰ Wytyczne te przede wszystkim określają procedurę negocjacji w ramach *plea bargain*. Zapewniają one szereg gwarancji procesowych – np. brak możliwości złożenia propozycji w razie braku obrońcy czy konieczność jej adresowania do obrońcy – w celu przeciwdziałania wykorzystania nieświadomości oskarżonego i zapewnienia równości broni. Przykładowo wytyczne te obejmują sytuacje, kiedy i w jaki sposób można zacząć negocjacje, co musi zawierać korespondencja w tym przedmiocie itd. Zob. *Plea discussions in cases of serious or complex fraud*, <https://www.gov.uk/guidance/plea-discussions-in-cases-of-serious-or-complex-fraud-8> (dostęp: 2.06.2025 r.).

³¹ *Sentencing Act 2020*, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2020/17/contents> (dostęp: 2.06.2025 r.).

³² Zob. *Offences*, <https://www.sentencingcouncil.org.uk/offences/> (dostęp: 2.06.2025 r.).

³³ Jak wspomniano powyżej, policja posiada pewien zakres „delegowanych” uprawnień w zakresie oskarżania o drobne przestępstwa. Zob. listę czynów w przypisie 11.

³⁴ Opinia Lorda Denninga, R przeciwko Commissioner of Police of the Metropolis, *ex parte Blackburn* (No 3) [1973] QB 241, pkt 258.

³⁵ Zob. np. R przeciwko Director of Public Prosecutions, *ex parte Manning* [2001] QB 330.

³⁶ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie 4.11.1950 r. – dalej EKPC.

jednak, nawet jeśli decyzja o zaniechaniu ścigania konkretnej osoby zostanie uznana za nieracjonalną lub naruszającą EKPC, na mocy kontroli sądowej może dojść jedynie do „skasowania” decyzji CPS, czego konsekwencją jest zwrot sprawy do ponownego rozpoznania. W tym zakresie przejawia się dyskrecjonalność decyzji prokuratora na tle analizowanego systemu. Sąd nie może zastąpić decyzji prokuratury przez wydanie własnej decyzji. W piśmiennictwie podkreśla się natomiast, że możliwość przeprowadzenia kontroli sądowej decyzji CPS w sprawie wszczęcia lub odmowy wszczęcia postępowania karnego „powinna być wykorzystywana oszczędnie. (...) W przypadku decyzji o odmowie wszczęcia postępowania karnego (...) zostaną dokonane eksperckie oceny w zakresie znaczenia i równowagi, które są tak wyraźnie objęte profesjonalnym osądem ustawowego decydenta, że bardzo rzadko będzie miejsce na ingerencję sądu odwoławczego” (tłumaczenie – B.J.-P., M.W.)³⁷.

Uzupełniając dodajmy, że negocjacje dotyczące faktów (*fact incentives*) mogą przebiegać na dwa różne sposoby. Po pierwsze, CPS może zgodzić się na przyjęcie wersji wydarzeń przedstawionej przez podejrzanego³⁸. Po drugie, oskarżony może przyznać się do popełnienia przestępstwa, ale jednocześnie kwestionować te okoliczności faktyczne, który mogą wpłynąć na postrzeganie np. karygodności czy społecznej szkodliwości czynu, a zatem też na surowość wyroku, jaki wyda sąd³⁹.

Jeśli chodzi o porozumienia o współpracy / świadku koronnym, CPS może wydawać warunkowe lub bezwarunkowe „zawiadomienia o immunitecie”⁴⁰, które zapewniają podejrzanemu immunitet chroniący przed oskarżeniem. Policja może również wydać „zobowiązanie do ograniczonego wykorzystania” (*restricted use*

³⁷ Laws LJ, R (Birmingham) przeciwko Director of the Serious Fraud Office [2006] EWHC 200 (Admin), pkt 63.

³⁸ Tytułem przykładu CPS może przyjąć np. oświadczenie oskarżonego, że posiadał on narkotyki, ale nie miał zamiaru ich sprzedać lub dostarczyć innej osobie, a w konsekwencji oskarżyć go o nielegalne posiadanie narkotyków zamiast o posiadanie narkotyków z zamiarem dostarczenia ich innym osobom.

³⁹ Sytuacja taka może mieć miejsce, gdy oskarżony z różnych względów przyznaje się do popełnienia czynu (*pleads guilty to a charge*), ale niekoniecznie przyznaje się do popełnienia go w takim stanie faktycznym, jaki zawarto w opisie czynu. Choć zdaje się to być relatywnie nieintuicyjne, to przecież okoliczności popełnienia tego samego czynu mają znaczenie na etapie wymierzania kary. Mówiąc wprost, oskarżony może zatem kwestionować poziom społecznej szkodliwości popełnionego przez siebie czynu (np. poziom agresji w zachowaniu, wyrządzoną szkodę lub krzywdę, wcześniejszy kontekst sytuacyjny czy też potocznie rozumianą nieakceptowalność czynu). Chodzi tu np. o sytuację, gdy oskarżony przyznaje się do zarzutu napaści powodującej obrażenia ciała (*assault occasioning actual bodily harm*) i kwestionuje jednocześnie okoliczności faktyczne, takie jak charakter ataku (np. może przyznać, że uderzył ofiarę raz otwartą dlonią, co nie spowodowało większych obrażeń, ale kwestionować fakt, że uderzył ofiarę kilka razy zamkniętą pięścią lub kopnął ją, gdy leżała na ziemi). Jeśli pomimo przyznania się do winy oskarżony kwestionuje fakt, który może mieć znaczenie dla wyroku skazującego, sąd przeprowadza tzw. przesłuchanie Newtona (*Newton hearing*), podczas którego sąd decyduje, czy uwierzyć w wersję oskarżyciela czy w wersję oskarżonego. Ciężar dowodu spoczywa na oskarżeniu, więc musi ono udowodnić swoje racje ponad wszelką wątpliwość, zgodnie ze standardowymi zasadami dopuszczalności dowodów. W zakresie tzw. przesłuchania Newtona zob. R przeciwko Newton (1982), 77 Cr. App. R. 13. Wytyczne co do zasad dopuszczalności dowodów zawarto w R przeciwko Underwood [2004], EWCA Crim 2256, pkt 6–10.

⁴⁰ *Serious Organised Crime and Police Act 2005*, s. 71, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2005/15/contents> (dostęp: 2.06.2025 r.). Wszystkie zawiadomienia o immunitecie muszą być zatwierdzone przez Dyrektora Prokuratury (Director of Public Prosecutions) lub Dyrektora Obsługi Prawnej (Director of Legal Services). Doradca prawny Korony Brytyjskiej i rządu, Prokurator Generalny, musi zostać poinformowany o istnieniu wszystkich zawiadomień o immunitecie, ale nie musi wyrażać zgody na ich wydanie.

undertaking)⁴¹, w którym zobowiązuje się nie wykorzystywać określonych dowodów przeciwko podejrzanemu. Żadna z tych procedur nie wymaga zgody sądu. Co więcej, podczas wyrokowania po zakończeniu procesu sąd może zdecydować o obniżeniu kary nałożonej na podejrzanego, któremu postawiono zarzuty, pomimo udzielenia pomocy policji lub CPS. Stopień złagodzenia kary przez sąd zależeć będzie od zakresu i charakteru pomocy udzielonej lub zaoferowanej przez podejrzanego⁴².

Negocjacje zarzutów, poza powyższymi krajami, dopuszczają także Kanada, Indie, Singapur, Irlandia, Szkocja, Nowa Zelandia, będące przedstawicielami systemów *common law*⁴³. W zakresie negocjacji faktów, poza USA, Australią, Anglią i Walią, dopuszczają je także Kanada, Nowa Zelandia oraz Szkocja⁴⁴. W konsekwencji pewnym truizmem jest stwierdzenie, że dyskrecjonalność organu oskarżycielskiego, odpowiadającego za zawieranie porozumień procesowych, jest więc znacznie szersza w krajach *common law*. W szczególności dobrze ilustruje to system amerykański, w ramach którego prokurator może nawet zawrzeć ugodę typu *nolo contendere*, polegającą na uzgodnieniu i wymierzeniu kary oskarżonemu, przy czym nie wymaga się od niego przyznania do winy⁴⁵. Innymi słowy, w ramach ugody *nolo contendere* prokurator może doprowadzić do skazania oskarżonego bez stwierdzenia jego winy, a więc ukarania bez przełamania domniemania niewinności, co jest instrumentem szczególnie pożądanym przez oskarżonych o przestępstwa wiążące się z następczym roszczeniem w postępowaniu cywilnym. Porozumienie typu *nolo contendere* w systemie amerykańskim ma charakter wyjątkowy, bowiem choć możliwe jest zawarcie porozumienia konsensualnego bez przyznania się oskarżonego do winy również w systemach kontynentalnych⁴⁶, to do skazania bez uznania go za winnego już dojść nie może. W państwach o modelu kontynentalnym zasadniczo nie dopuszcza się negocjacji w sferze faktów, a negocjacje zarzutów dopuszcza się jedynie w bardzo wąskim zakresie. Prokurator ma wyłącznie swobodę negocjacji wymiaru kary w granicach jej ustawowego zagrożenia, co już *prima vista* świadczy o jego znacznie ograniczonej dyskrecjonalności. Różnica ta może być pokłosiem różnych standardów ochrony praw człowieka, w szczególności dość aktywnym działaniem Europejskiego

⁴¹ *Serious Organised Crime and Police Act 2005*, s. 72.

⁴² *Serious Organised Crime and Police Act 2005*, s. 73. Zob. także *Sentencing Act 2020*, s. 74. Decyzja o obniżeniu kary oraz jej zakresie pozostaje wyłącznie w sferze dyskrecjonalności sędziowskiej, choć konieczne jest rozważenie rekomendacji poczynionej przez CPS. Zob. R przeciwko P i R przeciwko Blackburn [2007], EWCA Crim 2290, pkt 37–41.

⁴³ *The Disappearing Trial. Towards a Rights-Based Approach to Trial Waiver Systems*, s. 46–47, <https://www.fairtrials.org/app/uploads/2022/01/The-Disappearing-Trial-report.pdf> (dostęp: 2.06.2025 r.). Co do regulacji w Australii zob. *Statement of Prosecution Policy and Guidelines 2022*, pkt 63–73, s. 12–13, https://www.wa.gov.au/system/files/2022-07/DPP_Statement_of_Prosecution_Policy_and_Guidelines_2022.pdf (dostęp: 2.06.2025 r.).

⁴⁴ *The Disappearing Trial. Towards a Rights-Based Approach to Trial Waiver Systems*, s. 48–49, <https://www.fairtrials.org/app/uploads/2022/01/The-Disappearing-Trial-report.pdf> (dostęp: 2.06.2025 r.).

⁴⁵ Zob. *Nolo contendere*, https://www.law.cornell.edu/wex/nolo_contendere (dostęp: 2.06.2025 r.); S. Bibas, *Harmonizing Substantive-Criminal-Law Values and Criminal Procedure: The Case of Alford and Nolo Contendere Pleas*, „Cornell Law Review” 2003/88, s. 1361–1393, <http://scholarship.law.cornell.edu/clr/vol88/iss5/3> (dostęp: 2.06.2025 r.).

⁴⁶ W zakresie ugód *nolo contendere* zob. B. Janusz-Pohl, M. Wawrzyńczak, *Study...*, [w:] *Consensual...*, s. 54–56.

Trybunału Praw Człowieka na tym polu, co wiąże wyłącznie Irlandię oraz Wielką Brytanię, jeśli chodzi o państwa tradycji *common law*⁴⁷.

4. Zasady legalizmu i oportunizmu – analiza egzemplaryczna

Konstatacje co do dyskrecjonalności prokuratorskiej przekładają się wprost na relacje **pomiędzy zasadami oportunizmu i legalizmu**. W systemach *common law* stopień oportunizmu jest znacznie wyższy. Celowość ścigania i oskarżania pozostaje powiązane z kwestią ekonomiki postępowania. Kolokwialnie powiedzieć można, że oskarża się wówczas, gdy istnieje wystarczająca perspektywa uzyskania korzystnego wyniku (skazania), a także wówczas, gdy będzie to w interesie publicznym⁴⁸. Jako czynniki przemawiające za odstąpieniem od oskarżenia w ogóle wymienia się m.in.: wagę czynu, przeszłość i pochodzenie sprawcy, upływ czasu od popełnienia czynu, postawę ofiary i projekcję wyroku (wyniku) w razie skazania⁴⁹.

W systemach kontynentalnych jest to zgoła odmienna relacja. Ściganie karne oparte jest na zasadzie legalizmu materialnego, co oznacza, że każde naruszenie

⁴⁷ Zob. szczegółowe omówienie aktywności Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w zakresie porozumień procesowych: M. Wawrzyńczak, *Consensual Proposals – Recommendations of the European Court of Human Rights*, [w:] *Consensual Mechanisms in Criminal Proceedings – Integrative and Comparative Perspective*, red. S. Pawelec, Berlin–Bern–Bruxelles–New York–Oxford–Warszawa–Wien 2023, s. 89–116.

⁴⁸ Na temat federalnych podstaw wszczęcia lub zaniechania ścigania w USA zob. np. *Justice Manual*, Title 9-27.000 – *Principles of Federal Prosecution*: 9-27.220 – *Grounds for Commencing or Declining Prosecution*, 9-27.230 – *Initiating and Declining Charges – Substantial Federal Interest*, 9-27.240 – *Initiating and Declining Charges – Prosecution in Another Jurisdiction*, <https://www.justice.gov/jm/jm9-27000-principles-federal-prosecution> (dostęp: 2.06.2025 r.). Dla Anglii i Walii zob. *How we make our decisions*, <https://www.cps.gov.uk/about-cps/how-we-make-our-decisions> (dostęp: 2.06.2025 r.); *The Code for Crown Prosecutors – Sections 4 & 5: The Full Code Test and The Threshold Test*, <https://www.cps.gov.uk/publication/code-crown-prosecutors> (dostęp: 2.06.2025 r.). Aby szczegółowo zapoznać się z przedmiotowym zagadnieniem w Australii, zob. N. Hodgson, J. Cashmore, N. Cowdery, J. Goodman-Delahunty, N. Martschuk, P. Parkinson, M.B. Powell, R. Shackel, *The Decision to Prosecute: A Comparative Analysis of Australian Prosecutorial Guidelines*, „Criminal Law Journal” 2020/44(3), s. 155–172, <https://research-repository.griffith.edu.au/items/32e96448-0091-4db4-a771-dcd4394bd4d5> (dostęp: 2.06.2025 r.); C. Corns, *Prosecution Accountability and Judicial Review*, „Victoria University of Wellington Law Review” 2022/53(1), s. 18–19 oraz przypis 35 na s. 10, <https://www.austlii.edu.au/au/journals/VUWLawRw/2022/1.pdf> (dostęp: 2.06.2025 r.). Ponadto australijskie wytyczne dotyczące ścigania można znaleźć w następujących dokumentach: *Prosecution Policy of the Commonwealth*, <https://www.cdpp.gov.au/prosecution-policy> (dostęp: 2.06.2025 r.); *The Role of the Prosecutor*, <https://www.odpp.nsw.gov.au/prosecution-guidance/prosecution-guidelines/chapter-1> (dostęp: 2.06.2025 r.); *Prosecution Policy of the Australian Capital Territory*, https://www.dpp.act.gov.au/_data/assets/pdf_file/0011/1395263/prosecution-policy-of-the-australian-capital-territory.pdf (dostęp: 2.06.2025 r.); *Statement of Prosecution Policy and Guidelines 2022*, pkt 76–83, s. 13–14, https://www.wa.gov.au/system/files/2022-07/DPP_Statement_of_Prosecution_Policy_and_Guidelines_2022.pdf (dostęp: 2.06.2025 r.).

⁴⁹ Zob. np. *Prosecution Policy of the Australian Capital Territory*, sekcje 2.20–2.21, https://www.dpp.act.gov.au/_data/assets/pdf_file/0011/1395263/prosecution-policy-of-the-australian-capital-territory.pdf (dostęp: 2.06.2025 r.); *Criminal Justice Standards for the Prosecution Function*, Standard 3-1.2 – *Functions and Duties of the Prosecutor*; Standard 3-4.4 – *Discretion in Filing, Declining, Maintaining and Dismissing Criminal Charges*, https://www.americanbar.org/groups/criminal_justice/resources/standards/prosecution-function/ (dostęp: 2.06.2025 r.); *Justice Manual*, 9-27.000 – *Principles of Federal Prosecution*: 9-27.220 – *Grounds for Commencing or Declining Prosecution*, 9-27.230 – *Initiating and Declining Charges – Substantial Federal Interest*, 9-27.240 – *Initiating and Declining Charges – Prosecution in Another Jurisdiction*, <https://www.justice.gov/jm/jm9-27000-principles-federal-prosecution> (dostęp: 2.06.2025 r.); *The Role of the Prosecutor*, <https://www.odpp.nsw.gov.au/prosecution-guidance/prosecution-guidelines/chapter-1> (dostęp: 2.06.2025 r.).

normy prawa karnego wymaga reakcji ze strony państwa. Ściganie jest więc prawnie nakazane już wówczas, gdy zachodzi uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa. W miarę zaawansowania procesu w systemach kontynentalnych obowiązek ścigania przekształca się w obowiązek wniesienia i popierania oskarżenia przed sądem. Wynika to na przykład z brzmienia art. 10 § 1 polskiego k.p.k. lub, pośrednio, z art. 408 ust. 1 i art. 411 włoskiego kodeksu postępowania karnego⁵⁰. Na uwagę zasługuje to, że w systemie włoskim obligatoryjny charakter ścigania jest wyraźnie określony w art. 112 Konstytucji⁵¹, co *a contrario* oznacza, iż prokurator może wnosić o umorzenie sprawy tylko w przypadkach przewidzianych w ustawie⁵². Tak więc hipoteza sformułowana na podstawie art. 408 ust. 1, art. 411 i art. 415 włoskiego kodeksu postępowania karnego jest jedyną, która pozwala prokuratorowi zrezygnować z wykonania obowiązku wniesienia aktu oskarżenia⁵³: gdy dowody uzyskane w toku postępowania przygotowawczego nie pozwalają na sformułowanie uzasadnionej prognozy skazania lub zastosowania innego środka niż konfiskata; gdy okazuje się, że brakuje przesłanki do wniesienia oskarżenia (tj. wniosku o ściganie), że osoba objęta dochodzeniem nie podlega karze ze względu na szczególnie niską szkodliwość, że przestępstwo przedawniło się lub że czyn nie stanowi przestępstwa; albo gdy sprawa przestępstwa jest nieznaną⁵⁴.

⁵⁰ *Codice di Procedura Penale, Gazzetta Ufficiale della Repubblica Italiana, n. 250 del 24 ottobre 1988 (Suppl. Ordinario n.92)*, <https://www.gazzettaufficiale.it/anteprima/codici/codiceProceduraPenale> (dostęp: 2.06.2025 r.).

⁵¹ *Gazzetta Ufficiale della Repubblica Italiana, Serie Generale n. 298 del 27 dicembre 1947*, <https://www.gazzettaufficiale.it/dettaglio/codici/costituzione> (dostęp: 2.06.2025 r.). W odniesieniu do „dosłownej drastyczności”, którą wyraża art. 112 Konstytucji, zob. M. Chiavario, *Obbligatorietà dell'azione penale: il principio e la realtà*, [w:] *Il pubblico ministero oggi*, Milano 1994, s. 71.

⁵² Kluczowa rola, jaką obligatoryjność ścigania karnego pełni w ramach konstytucyjnych, była wielokrotnie podkreślana przez Trybunał Konstytucyjny. Pierwsze rozstrzygnięcie w tym zakresie można znaleźć w orzeczeniu Trybunału Konstytucyjnego z 26.07.1979 r., nr 84, zgodnie z którym art. 112 Konstytucji „pomaga zagwarantować, z jednej strony, niezależność prokuratora w wykonywaniu jego funkcji, a z drugiej strony, równość obywateli wobec prawa karnego” (tłumaczenie – M.W.). Stwierdzenie to zostało rozwinięte w wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 15.02.1991 r., nr 88: „zasada legalizmu (art. 25 ust. 2), z której wynika konieczność represjonowania zachowań naruszających prawo karne, wymaga dla swej realizacji legalności postępowania, a ta, w systemie takim jak nasz, opartym na zasadzie równości wszystkich obywateli wobec prawa (w szczególności prawa karnego), może być zagwarantowana jedynie poprzez obligatoryjny charakter ścigania karnego” (tłumaczenie – M.W.). Na temat niepokojących konsekwencji ewentualnej „modyfikacji” tej zasady „poprzez otwarcie luk prawnych inspirowanych antytetycznym kryterium «politycznej» swobody oskarżyciela publicznego” (tłumaczenie – M.W.) zob. przede wszystkim: V. Grevi, *Pubblico ministero e azione penale: riforme costituzionali o per legge ordinaria?*, „Diritto penale e processo” 1997, s. 496.

⁵³ Na temat relacji między art. 112 Konstytucji a przepisami Kodeksu postępowania karnego zob. F. Ruggeri, *Il principio di obbligatorietà dell'azione penale oggi: confini e prospettive*, „Criminalia” 2010, s. 301.

⁵⁴ W przedmiocie umorzenia zob. G. Giostra, *L'archiviazione. Lineamenti sistematici e questioni interpretative*, Torino 1993, s. 64; F. Caprioli, *L'archiviazione*, Napoli 1994. W przedmiocie racjonalnej prognozy skazania zob. D. Vicoli, *Nuovi equilibri delle indagini preliminari*, [w:] *Riassetto della penality, razionalizzazione del procedimento di primo grado, giustizia riparativa*, red. E.M. Catalano, R.E. Kistoris, R. Orlandi, Torino 2023, s. 100–103. Na temat szczególnie niskiej społecznej szkodliwości czynu zob. C. Gabrielli, *L'archiviazione per particolare tenuità del fatto analisi, rilievi critici e prospettive*, Torino 2020; C. Gabrielli, A. Zampini, *Between efficiency urges and expectations of justice in the Italian system. Deflation profiles of case dismissal for particular tenuity of the criminal act and for oblation*, [w:] *Effective Justice: International and Comparative Approaches – Challenges of Digital Transformation*, red. B. Janusz-Pohl, Berlin 2025, s. 35–72, <https://doi.org/10.3726/b22742> (dostęp: 2.06.2025 r.).

Rozważając kwestie modelu oskarżania, wyszliśmy od kwestii dyskrecjonalności, którą odnieśliśmy przede wszystkim do wskazania granic kompetencyjnych organu oskarżycielskiego. Następnie omówiliśmy kontekst relacyjny i współkształtowanie swoistego balansu pomiędzy zasadą legalizmu i oportunistycznym ścigania. Wreszcie uchwycić musimy jeszcze jeden punkt tej relacji, który wyznacza zasada prawdy⁵⁵. Wariant zasady prawdy, obowiązujący na tle danego systemu, nie tylko jest kwestią bazową dla analizy systemowej, ale pozwala odkodować rzeczywisty zakres dyskrecjonalności organów oskarżycielskich. Zasada prawdy może, jak wiadomo, występować w dwóch wersjach, tj. prawdy formalnej oraz prawdy materialnej. Oczywiście jest też to, że natura poznania sądowego, typowa dla procesu karnego – i to niezależnie od analizowanego modelu – zawsze przybiera wariant zasady prawdy formalnej. Prawdą w postępowaniu karnym jest więc to, co zostało wykazane w sformalizowanej konwencjonalnej procedurze dowodowej, a zatem jest to wersja oparta na dopuszczalnych środkach dowodowych⁵⁶. Tymczasem tzw. prawda materialna (w wersji arystoteleskiej), a więc rozumiana jako sąd zgodny z rzeczywistością, w odsłonie procesowej może być jedynie dążeniem organu postępowania, w ramach którego prawda sądowa będzie równoznaczna z prawdą materialną. Nietrudno zatem zauważyć, że idea prawdy materialnej w postępowaniu sądowym jest jedynie założeniem idealizacyjnym. Analizując zatem to, czy systemy *common law* i systemy kontynentalne oparte są na określonym wariancie prawdy, w istocie odpowiadamy na pytanie, czy dany system opiera się na założeniu idealizacyjnym o prawdzie materialnej, czy też nie. Z natury rzeczy bowiem każdy system sądowy operuje na jakimś wariancie prawdy sądowej, tyle że w jednym przypadku nie jest wpisane założenie o dążeniu do tego, by prawda sądowa „zbliżała” się do prawdy materialnej, a w drugim by tak było. Nie ulega wątpliwości także, że przyjęcie jednego z dwóch wariantów wprost przekłada się na zakres obowiązków organów postępowania, w tym organów oskarżycielskich. Odnosząc te konstatacje do dwóch wyróżnianych typów systemów, w systemach kontynentalnych zauważyć można obowiązywanie norm nakazujących realizację prawdy materialnej, a w zależności od typu tego systemu nakaz ten jest mniej (system włoski) lub bardziej (systemy polski, niemiecki) stanowczy. W relacji do organów oskarżycielskich łączy się to z zasadą obiektywizmu, co wyraża się w tym, że prokurator musi również poszukiwać dowodów niewinności oraz wprowadzać je do procesu⁵⁷. Tymczasem w systemach *common law* dążenie do prawdy materialnej jest marginalizowane i odnosi się wyłącznie do przesłanek wydania orzeczenia na niekorzyść oskarżonego (*beyond reasonable doubt*) oraz zasadniczo bardziej spoczywa na sądzie niż organach oskarżycielskich⁵⁸. Te ostatnie nie mogą

⁵⁵ Zob. B. Janusz-Pohl, *Uwagi na marginesie książki Jana Jodłowskiego „Zasady prawdy materialnej w postępowaniu karnym. Analiza w perspektywie funkcji prawa karnego”* Warszawa 2015, „Ius Novum” 2016/10(3), s. 147–162.

⁵⁶ B. Janusz-Pohl, *Konwencjonalizm i formalizm postępowania dowodowego*, [w:] *System Prawa Karnego Procesowego*, t. 8, cz. 1, Dowody, red. J. Skorupka, Warszawa 2019, s. 489–594.

⁵⁷ K. Kremens, *Powers...*, s. 84 i n., s. 94 i n.; T. Weigend, *Germany*, [w:] *Toward a Prosecutor of the European Union*, t. 1, *A Comparative Analysis*, red. K. Ligeti, London 2013, s. 266, za: K. Kremens, *Powers...*, s. 80.

⁵⁸ H. Kuczyńska, *Komponenty rozprawy w modelu anglosaskim i kontynentalnym*, [w:] *Analiza porównawcza modelu rozprawy głównej. Między kontrydiktoryjnością a inkwizycyjnością*, Warszawa 2022, s. 53–67.

ukrywać dowodów oczyszczających lub mogących mieć znaczenie dla ustalenia sprawstwa, jednak nie muszą ich aktywnie poszukiwać – rola ta należy do obrony.

5. Aspekt zasady skargowości i dyspozycyjności

Dalszy aspekt ukształtowania modelu oskarżenia odnosi się do zasady skargowości, a ściślej: funkcji programowej skargi, czyli kwestii **uprawnienia do modyfikacji zarzutów już po rozpoczęciu postępowania sądowego**, a także kwestii związania skargą samego oskarżyciela w kontekście jego dopuszczalnej dyspozycyjności, a więc odstąpienia od oskarżenia i cofnięcia skargi (te ostatnie bardziej pozostają w relacji do aspektu legalizmu i oportunistu oraz prawdy materialnej)⁵⁹.

Zauważmy, że zasada skargowości odnosi się do kwestii granic przedmiotowych rozpoznania przez sąd. Na jej gruncie sąd nie tylko nie może sam – niejako *ex officio* – zainicjować postępowania, ale też jest związany określeniem czynu oraz sprawcy, a także – w zależności od analizowanego systemu – zaproponowaną przez oskarżyciela kwalifikacją prawną. W systemach *common law* kwestia ta nie jest jednorodna. Przede wszystkim zróżnicowany jest zakres roli, jaką sąd pełni w kontekście modyfikacji skargi. Można nawet rzec, że w szczegółowo analizowanych przez nas systemach państw *common law*, to właśnie sąd w większym stopniu dysponuje skargą, a prokurator w większym stopniu jest nią związany. Innymi słowy, o ile prokurator ma znacznie szerszą dyskretyjność w zakresie formułowania skargi, o tyle po jej wniesieniu do sądu jest ona już mocno ograniczona.

Na przykład prokurator amerykański jest formalnie związany zakazem wynikającym z V poprawki do Konstytucji USA⁶⁰, jednak istnieje możliwość swobodnego „obejścia tego zakazu” – poprzez postępowanie na zasadach ogólnych⁶¹. Nie ma on pełnej dyskretyjności, przynajmniej na poziomie federalnym, bowiem wnosząc akt oskarżenia, prokurator jedynie sygnalizuje chęć oskarżania i wstępnie podaje sprawę pod sąd wielkiej ławy przysięgłych (*grand jury*), która zatwierdza akt oskarżenia⁶². Prokurator ponownie może wówczas zdecydować o tym, czy będzie oskarżał w danej sprawie (podpisując akt oskarżenia), czy też odstąpi od oskarżenia. Ma on zatem pełną swobodę co do podjęcia decyzji o oskarżeniu i nie jest związany aprobatą wielkiej ławy przysięgłych w tym sensie, że może, ale nie musi wnieść aktu oskarżenia do sądu (aspekt oportunistu)⁶³. Dodać można, że taki zmieniony akt oskarżenia nazywa

⁵⁹ B. Janusz-Pohl, *O odwołalności postulatynowego oświadczenia woli w procesie karnym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2014/76(1), s. 43–54, <https://doi.org/10.14746/rpeis.2014.76.1.4> (dostęp: 2.06.2025 r.).

⁶⁰ *The Constitution of the United States – Fifth Amendment*, <https://www.senate.gov/about/origins-foundations/senate-and-constitution/constitution.htm> (dostęp: 2.06.2025 r.); United States przeciwko Wacker, 72 F.3d 1453, 1474 (10th Cir. 1995), *petition for cert. filed*, 10.06.1996 r., nr 95-9284.

⁶¹ *Criminal Resource Manual § 236 – Amendment of Indictments*, <https://www.justice.gov/archives/jm/criminal-resource-manual-236-amendment-indictments> (dostęp: 2.06.2025 r.); Russell przeciwko United States, 369 U.S. 749, 769 (1962).

⁶² Więcej informacji na temat wielkiej ławy przysięgłych: K. Kremens, *Powers...*, s. 187–191 wraz z cytowaną tam literaturą.

⁶³ Por. *What Does it Mean to be Indicted by a Grand Jury?*, <https://www.law.uw.edu/news-events/news/2024/what-does-it-mean-to-be-indicted-by-a-grand-jury> (dostęp: 2.06.2025 r.).

się „*superseding indictment*”⁶⁴. W USA w sprawach federalnych sąd nie ma jednak żadnych uprawnień do zmiany kwalifikacji czynu⁶⁵. Inaczej kwestia ta prezentuje się w Anglii i Walii. Tam prokuratorzy posiadają uprawnienie do dokonania modyfikacji aktu oskarżenia jedynie wyjątkowo, po uzyskaniu sądowej zgody na zmianę aktu oskarżenia⁶⁶. Dopuszcza się zmianę aktu oskarżenia bez formalnego zatwierdzenia przez sąd, ale jedynie w sytuacjach wyjątkowych, tj. gdy CPS powiadomi obronę oraz zaktualizuje akty oskarżenia w systemie elektronicznym (*Crown Court Digital Case System*) jeszcze przed rozpoczęciem postępowania⁶⁷. Niemniej jednak, inaczej niż w przypadku USA, uprawnienie w przedmiocie zatwierdzenia zmiany aktu oskarżenia leży po stronie sądu, a nie ławy przysięgłych, oceniającej jedynie istnienie uzasadnionych podstaw do oskarżenia o dane czyny. Sąd może też dokonać takiej zmiany z własnej inicjatywy, jeśli jest to konieczne. Czyni to na podstawie art. 5(1) *Indictments Act 1915*⁶⁸. Zbliżoną procedurę do anglo-walijskiej ma również Australia, w której to sąd zatwierdza jakiegokolwiek zmiany aktu oskarżenia. Podnosi się, że zarzuty można modyfikować wtedy, gdy zmiana ta nie doprowadzi do wywołania istotnego pokrzywdzenia lub „zawstydzenia” oskarżonego (*does not cause any significant prejudice or embarrassment to the defendant*)⁶⁹. Rzadko więc dochodzi do odmowy zatwierdzenia zmian zarzutów przed rozpoczęciem procesu. Niekiedy dopuszcza się także zmiany kwalifikacji prawnej pod sam jego koniec, ale jedynie wówczas, gdy sąd uznaje, że nawet wcześniejsze wprowadzenie zmiany nie wpłynęłoby na stanowisko obrony w sposób istotny⁷⁰. Ponadto w Australii sąd może z urzędu przekwalifikować czyn, jeśli uważa to za konieczne, chyba że nie można tego uczynić bez „pokrzywdzenia” oskarżonego.

⁶⁴ Instytucja ta nie różni się w zależności od tego, czy stosuje się ją w postępowaniach stanowych, czy federalnych. Więcej na jej temat: *Kentucky Rules of Criminal Procedure*, <https://govt.westlaw.com/kyrules/Document/N6BCE2950BD9911DAB825CD1D7C7FD88F?contextData=%28sc.Default%29&transitionType=Default> (dostęp: 2.06.2025 r.).

⁶⁵ W takich sytuacjach decyzja o zmianie kwalifikacji prawnej bazuje zatem na decyzji wielkiej ławy przysięgłych. To ona bowiem na kompetencje do wyrażenia zgody na oskarżenie danej osoby, nawet jeśli miałyby być to zmiana (rozszerzenie) już postawionego zarzutu. Prokurator jest zatem związany zgodą wielkiej ławy przysięgłych na oskarżenie. Jeśli ją uzyska, decyzja o postawieniu w stan oskarżenia pozostaje ponownie w sferze jego pełnej dyskrecjonalności. Jeśli jej nie uzyska, oskarżenie jest niedopuszczalne.

⁶⁶ Zob. *Drafting the Indictment*, <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/drafting-indictment> (dostęp: 2.06.2025 r.) i cytowane tam orzecznictwo: R. przeciwko Martin [1962], 1 Q.B. 221; R. przeciwko Hall [1968], 2 Q.B. 788; R. przeciwko Wells (Derek) [1995], 2 Cr. App. R. 417; R. przeciwko Ismail (1992), 92 Cr App R 92 (CA); R. przeciwko J and Burton [2018], EWCA Crim 2485.

⁶⁷ *Drafting the Indictment*, <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/drafting-indictment> (dostęp: 2.06.2025 r.).

⁶⁸ *Indictments Act 1915, Section 5*, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo5/5-6/90/section/5> (dostęp: 2.06.2025 r.).

⁶⁹ *Federal Court of Australia Amendment (Criminal Jurisdiction) Act 2009 (106 of 2009), Schedule 1, Part 1, Division 1A, Subdivision B – Matters relating to indictments, 23BH – Amending indictments*, <https://www.ato.gov.au/law/view/print?DocID=PAC%2F20090106%2FSch1-Cl2&PiT=99991231235958> (dostęp: 2.06.2025 r.). Por. Regina przeciwko Lykouras [2005], NSWCCA 8, pkt 21–26; Borodin przeciwko R; ED przeciwko R; Bogomiagkov przeciwko R [2006], NSWCCA 83, pkt 21–26. Odmienne: Maher przeciwko R [1987], HCA 31; (1987) 163 CLR 221, pkt 29. Por. ten wyrok z decyzją w sprawie KAMM, William przeciwko R [2007], NSWCCA 201, pkt 36–41.

⁷⁰ Por. MM przeciwko R [2011], NSWCCA 262, pkt 64–65.

W systemach kontynentalnych kwestia ta prezentuje się różnie, choć z reguły wariant zasady skargowości zakłada większą dyspozycyjność sądu w ramach stadium jurysdykcyjnego, który związany jest jedynie przedmiotowym jej zakresem, a kwalifikacja prawna czynu podlega autonomicznej ocenie sądowej. We Włoszech prokurator na etapie postępowania jurysdykcyjnego może skorygować lub zmienić zarzuty, stosownie do art. 516–517 włoskiego kodeksu postępowania karnego. Jest to możliwe, o ile nie stanowią one zupełnie nowego zarzutu. Modyfikacja w postaci wprowadzenia nowego zarzutu jest dozwolona w razie spełnienia bardziej rygorystycznych warunków, które ustawodawca stawia w art. 518 tego kodeksu podczas rozprawy (wymóg zgody oskarżonego). Może to nastąpić w każdym czasie, ale z pewnymi ograniczeniami w zależności od etapu rozprawy, a ponadto wymagana jest zgoda sędziego przewodniczącego, która jest warunkowana również wspomnianą wcześniej zgodą oskarżonego. Natomiast w razie niespełnienia tych wymogów należy wszcząć nowe postępowanie⁷¹. Na przykład w trakcie procesu zmieniony zarzut nie może należeć do właściwości sędziego wyższego rzędu (tj. sędziego kolegiального). Ponadto włoski kodeks postępowania karnego przewiduje rozwiązanie analogiczne do tego, które zawarto w art. 399 § 2 k.p.k., bowiem w razie modyfikacji zarzutu podczas etapu sądowego oskarżony ma możliwość wniesienia o przerwanie rozprawy oraz ukształtowania na nowo strategii obrony. Zasada ta materializuje się w art. 519 włoskiego kodeksu postępowania karnego, zgodnie z którym oskarżony powinien zostać poinformowany, że w przypadku zmiany zarzutu w trakcie procesu może wnioskować o wyznaczenie terminu na przygotowanie obrony. Jeżeli oskarżony złoży taki wniosek, sędzia przewodniczący odracza rozprawę na okres nie krótszy niż termin stawienia na podstawie art. 429 włoskiego kodeksu postępowania karnego, tj. co najmniej 20 dni, a w każdym razie czas nieprzekraczający 40 dni. Oskarżony może również, w każdym przypadku, złożyć wniosek o dopuszczenie nowych dowodów, zgodnie z art. 507 włoskiego kodeksu postępowania karnego. Sąd nie jest uprawniony do zatwierdzenia lub uzależnienia tej zmiany od innych czynników. Może natomiast dokonać korekty kwalifikacji prawnej po zakończeniu postępowania, jeżeli w świetle materiału dowodowego jest ona błędna, ale mieści się w opisie czynu (art. 521 włoskiego kodeksu postępowania karnego)⁷². W Polsce jest to wyłączna kompetencja sądu, który stosownie do treści art. 399 k.p.k. może przekwalifikować czyn, o ile nie wychodzi

⁷¹ Zob. F. Cassibba, *L'imputazione e le sue vicende*, Milano 2016.

⁷² Naruszenie zasady korelacji między zarzutem a wyrokiem ma miejsce wówczas, gdy nie jest możliwe wskazanie wspólnego rdzenia w odpowiednio opisanych i rozważanych faktach, czego konsekwencją jest umieszczenie ich między sobą w relacji niejednorodności i niekompatybilności, uniemożliwiającej oskarżonemu obronę, w ten sposób, że uwzględniona w wyroku zmiana danych jakościowych i ilościowych substancji odurzającej będącej przedmiotem procesu, zważywszy na tożsamość zasadniczego trzonu czynu (w tym wypadku przewożenia przez oskarżonego ukrytych w jelicie załączków substancji odurzającej), nie narusza zasady określonej w art. 521 włoskiego kodeksu postępowania karnego, ponieważ ta różnorodność nie wpływa znacząco na stan faktyczny i nie narusza możliwości obrony oskarżonego, gdy był on tego świadomy z uwagi na materiały śledztwa. *Court of Cassation (Italy), Section 3, judgment no. 7146 of 4 February 2021, ECLI:IT:CASS:2021:7146PEN*. Więcej w tym przedmiocie zob. A. Capone, *Iura novit curia*, Padova 2010; S. Quattrocchio, *Riqualificazione del fatto nella sentenza penale e tutela del contraddittorio*, Napoli 2011.

poza granice oskarżenia⁷³ – prokurator nie ma w tym zakresie żadnych uprawnień. Jak wiadomo, uprawnienia prokuratorskie dotyczą tylko możliwości ustnego rozszerzenia oskarżenia na rozprawie sądowej, zgodnie z art. 398 k.p.k.

Jak wskazano, drugi związany z zasadą skargowości aspekt – kluczowy dla odkodowania modelu oskarżenia – to dyspozycyjność odniesiona do dopuszczalności odwołania procesowego oświadczenia woli, którym jest skarga uprawnionego oskarżyciela, a także ewentualnych konsekwencji takiego odwołania, np. w płaszczyźnie instytucji konsumpcji skargi⁷⁴. Nie ulega wątpliwości, że dyspozycyjność oskarżycieli jest znacznie większa w systemach *common law* niż systemach prawa kontynentalnego, co stanowi konsekwencję kształtu zasady prawdy formalnej oraz oportunizmu, dominującego nad legalizmem ścigania. Na przykład w australijskim modelu oskarżenia możliwe jest wycofanie aktu oskarżenia po jego wniesieniu, zarówno przed rozpoczęciem, jak i po rozpoczęciu rozprawy, ale przed zakończeniem procesu⁷⁵. Decyzja ta należy do prokuratora i nazywa się ją *nolle prosequi*⁷⁶. Niezależnie od momentu wycofania oskarżenia możliwe jest ponowne jego wniesienie, szczególnie w przypadku ujawnienia nowych dowodów lub okoliczności albo ustalenia, że wycofanie zarzutów poczyniono w błędzie⁷⁷. W anglo-walijskim modelu oskarżenie można wycofać nie tylko przed wydaniem wyroku, ale także – w wyjątkowych okolicznościach – po wyroku skazującym. Decyzja o wycofaniu oskarżenia należy do prokuratora, który musi poinformować o tym policję⁷⁸. Może on swobodnie umorzyć postępowanie, gdy w sprawie należącej do właściwości rzeczowej sądu pokoju nie doszło do przeprowadzenia dowodów na rozprawie albo gdy jeszcze nie nastąpiło przekazanie sprawy do rozpoznania na rozprawie w sądzie koronnym (*crown court*).

⁷³ Zob. np. D. Świecki, [w:] B. Augustyniak, K. Eichstaedt, M. Kurowski, D. Świecki, *Kodeks postępowania karnego*, t. 1, Komentarz aktualizowany, LEX/el. 2025, art. 399.

⁷⁴ B. Janusz-Pohl, *Warunki dopuszczalności procesu karnego*, [w:] *Polski proces karny*, red. P. Wiliński, Warszawa 2022.

⁷⁵ *Statement of Prosecution Policy and Guidelines*, <https://www.dpp.sa.gov.au/documents/DPP-Prosecution-and-Policy-Guidelines.pdf> (dostęp: 2.06.2025 r.).

⁷⁶ *Statement of Prosecution Policy and Guidelines*, <https://www.dpp.sa.gov.au/documents/DPP-Prosecution-and-Policy-Guidelines.pdf> (dostęp: 2.06.2025 r.). Zob. N. Hodgson, J. Cashmore, N. Cowdery, J. Goodman-Delahunty, N. Martschuk, P. Parkinson, M.B. Powell, R. Shackel, *The Decision...*, s. 157–158; V. Bell AC, *The James Spigelman Oration* 2016. *Judicial Legitimacy and the limits of Review*, s. 6–7, <https://www.hcourt.gov.au/assets/publications/speeches/current-justices/bellj/bell22Nov2016.pdf> (dostęp: 2.06.2025 r.). Zob. także Maxwell przeciwko the Queen (1996), 184 CLR 501, 534; Likiardopoulos przeciwko The Queen (2012), 247 CLR 265, 269 [3] (*French CJ*), 280 [37] (Gummow, Hayne, Crennan, Kiefel and Bell JJ); Elias przeciwko The Queen; Issa przeciwko The Queen, 2013, 248 CLR 483, 497 [34]. Na temat przykładów regulacji *nolle prosequi* na poziomie stanowym zob. np. *Criminal Code Act 1899 (Qld)*, Section 563 – *Nolle Prosequi*, https://www5.austlii.edu.au/au/legis/qld/consol_act/cc189994/s563.html (dostęp: 2.06.2025 r.).

⁷⁷ W przedmiocie regulacji stanowych zob. *Criminal Procedure Act 1986 (NSW)*, Section 208 – *Dismissal of matter if matter withdrawn*, https://classic.austlii.edu.au/au/legis/nsw/consol_act/cpa1986188/s208.html (dostęp: 2.06.2025 r.). *Magistrates Court (Criminal and General Division) Act 2019 (Tas)*, Section 48 – *Commencing proceedings for summary offence or indictable offence*, https://www.austlii.edu.au/cgi-bin/viewdoc/au/legis/tas/num_act/mcagda201943o2019495/s48.html (dostęp: 2.06.2025 r.). W zakresie wytycznych federalnych zob. *Prosecution Policy of the Commonwealth as updated 19 July 2021*, https://www.cdpp.gov.au/sites/default/files/Prosecution_Policy_of_the_Commonwealth_as_updated_19_July%202021.pdf (dostęp: 2.06.2025 r.).

⁷⁸ Zob. *Termination of Proceedings (Including Discontinuance)*, sekcja *Engagement with Victims and Police* podsekcja *Police*; sekcja *Discontinuance* podsekcje *Police: Notice of Discontinuance*, *Service of Notice*; sekcja *Offering No Evidence* podsekcja *Crown Court*, <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/termination-proceedings-including-discontinuance> (dostęp: 2.06.2025 r.).

W sądzie koronnym prokurator może umorzyć postępowanie przez złożenie wniosku, o ile oskarżonego przekazano do właściwości sądu koronnego (na zasadzie opisanej powyżej), ale przed wniesieniem aktu oskarżenia. W pozostałym zakresie prokurator może wycofać akt oskarżenia tylko wtedy, gdy sprawa jest zawisła przed sądem pokoju, aż do momentu wydania orzeczenia⁷⁹. Jeśli prokurator chce zarezerwować prawo do ponownego wniesienia oskarżenia w razie ujawnienia się nowych dowodów, powinien to zastrzec przed sądem. W każdym takim przypadku sąd musi jednak udzielić zgody na wycofanie oskarżenia, a prokurator musi uzasadnić przed sądem, dlaczego winien je zatwierdzić. W razie gdyby sąd nie zatwierdził wycofania oskarżenia (a prokurator wciąż uważa za zasadne umorzenie postępowania), wówczas powinien zachować bierność w toku postępowania dowodowego (tj. odstąpić od przeprowadzania dowodów), co – w obliczu nieudowodnienia sprawstwa – musi skutkować uniewinnieniem oskarżonego⁸⁰.

Pełna dyspozycyjność w zakresie odwołalności oświadczenia woli organów oskarżycielskich obowiązuje w USA. Prokurator w tym systemie ma bowiem pełne prawo do decydowania, czy i na jakim etapie wycofa oskarżenie. Może to zrobić z różnych powodów, pozostających w sferze swojej dyskrecjonalności, zarówno po wniesieniu aktu oskarżenia, jak i po rozpoczęciu rozprawy⁸¹. Jeśli prokurator chce wycofać oskarżenie na zasadzie *nolle prosequi* (podobnie jak w systemie australijskim), może to uczynić, ale wyłącznie za zgodą sądu, a co więcej – po rozpoczęciu rozprawy głównej, wyłącznie za zgodą oskarżonego⁸². W razie wycofania zarzutów lub oskarżenia przez prokuratora, możliwe jest ponownie ich wniesienie, jeśli ujawnią się nowe dowody – dopóki czyn się nie przedawni. Jedynym ograniczeniem w tym zakresie zdaje się być sytuacja, w której prokurator chce wycofać oskarżenie już po ukonstytuowaniu się ławy przysięgłych – wówczas oskarżony może żądać tzw. umorzenia z zastrzeżeniem (*dismissal with prejudice*), a decyzja w tym zakresie należy do sędziego⁸³. W takich przypadkach nie można ponownie wnieść oskarżenia w zakresie tych samych zarzutów z uwagi na zawartą w V poprawce klauzulę

⁷⁹ Sekcje 23 i 23A, *Prosecution of Offences Act 1985*. Dla opisowych informacji por. *Termination of Proceedings (Including Discontinuance)*, w szczególności sekcja *Discontinuance*, <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/termination-proceedings-including-discontinuance> (dostęp: 2.06.2025 r.).

⁸⁰ *Termination of Proceedings (Including Discontinuance)*, sekcja *Offering No Evidence*, <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/termination-proceedings-including-discontinuance> (dostęp: 2.06.2025 r.).

⁸¹ Zob. *Can Charges Be Dropped After Indictment?*, <https://candicefieldslaw.com/news/can-charges-be-dropped-after-indictment/> (dostęp: 2.06.2025 r.).

⁸² *On dismissal*, zob. *Federal Rules of Criminal Procedure*, Rule 48 – *Dismissal*, https://www.law.cornell.edu/rules/frcrmp/rule_48 (dostęp: 2.06.2025 r.).

⁸³ *On dismissals*, zob.: M.I. Steinberg, *Dismissal with or without Prejudice under the Speedy Trial Act: A Proposed Interpretation*, „Journal of Criminal Law and Criminology” 1977/68(1), <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/jclc/vol68/iss1/1> (dostęp: 2.06.2025 r.); V.E. Beety, *Judicial Dismissal in the Interest of Justice*, „Missouri Law Review” 2015/80, szczególnie s. 26–35, <https://scholarship.law.missouri.edu/mlr/vol80/iss3/5> (dostęp: 2.06.2025 r.); *What Does It Mean When Criminal Charges Are Dropped?*, <https://www.keglawyers.com/dropped-criminal-charges> (dostęp: 2.06.2025 r.); *What Happens When Charges Are Dropped?*, <https://atx.legal/what-happens-when-charges-are-dropped/> (dostęp: 2.06.2025 r.); *With Prejudice*, https://www.law.cornell.edu/wex/with_prejudice (dostęp: 2.06.2025 r.); *Dismissal with Prejudice*, https://www.law.cornell.edu/wex/dismissal_with_prejudice (dostęp: 2.06.2025 r.); *Dismissal without Prejudice*, https://www.law.cornell.edu/wex/dismissal_without_prejudice (dostęp: 2.06.2025 r.).

podwójnego zagrożenia (*double jeopardy*)⁸⁴. W tym ostatnim przypadku zachodzi zatem tzw. konsumpcja skargi.

Naturalną konsekwencją cech modeli kontynentalnych w obszarze odwołałości oświadczeń woli oskarżyciela co do przedmiotu procesu jest ograniczone prawo do odwołałości. Na marginesie wskazać można, że kwestia dyspozycyjności oskarżyciela łączy się także z zasadami kontradiktoryjności i inkwizycyjności procesu. Otóż w modelach kontradiktoryjnych zakres dyspozycyjności jest co do zasady większy niż w modelach inkwizycyjnych czy mieszanych. W tym kontekście warto wskazać przykład regulacji obowiązującej aktualnie w prawie polskim. W myśl z art. 14 § 2 k.p.k. do rozpoczęcia przewodu sądowego na rozprawie głównej prokurator ma swobodę cofnięcia oskarżenia bez spełnienia dodatkowych warunków. Po rozpoczęciu przewodu sądowego może on cofnąć akt oskarżenia wyłącznie za zgodą oskarżonego. Zgodnie z treścią tej zasady ponowne oskarżenie tej samej osoby za ten sam czyn jest niedopuszczalne, a więc zachodzi konsumpcja skargi. Warto zaznaczyć, że uregulowanie obowiązujące w Polsce zostało wprowadzone w 2015 r. wraz z innymi zmianami, mającymi na celu zwiększenie kontradiktoryjności postępowania⁸⁵. Choć kierunek ten został odwrócony już w nowelizacji z 2016 r.⁸⁶, to regulacja art. 14 k.p.k. pozostała bez zmian. Warto także zauważyć, że przed 2015 r. obowiązywała zasada, iż odstąpienie oskarżyciela publicznego od oskarżenia nie wiązało sądu.

W systemie włoskim prokurator po wniesieniu aktu oskarżenia, ale jeszcze na etapie posiedzenia wstępnego (*udienza preliminare*), może zwrócić się z wnioskiem o wydanie wyroku umarzającego postępowanie (*sentenza di non luogo a procedere*)⁸⁷, który jednak pozwala na wznowienie postępowania w razie ujawnienia nowych dowodów – wówczas prokurator zwraca się z wnioskiem o uchylenie wyroku umarzającego⁸⁸. Jeśli jednak sprawa trafiła na rozprawę, to prokurator nie może wycofać aktu oskarżenia – może jedynie wniesić o uniewinnienie (*assoluzione*), co w stosunku do tej osoby rodzi stan *res iudicata*. Prokurator w systemie włoskim nie dysponuje więc prawem do cofnięcia skargi czy odstąpienia od oskarżenia, podobnie jak było to na gruncie polskiego k.p.k. do 2015 r.

6. Aspekt kontroli

W ramach przyjętych we wprowadzeniu elementów wyznaczających model oskarżenia wyodrębniliśmy kwestię **istnienia organu kontrolnego nad oskarżycielem**. Wskazaliśmy, że kwestia ta może być postrzegana jako pewien zewnętrzny kontekst

⁸⁴ *Double Jeopardy*, https://www.law.cornell.edu/wex/double_jeopardy (dostęp: 2.06.2025 r.).

⁸⁵ Ustawa z 27.09.2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2013 r. poz. 1247 ze zm.).

⁸⁶ Ustawa z 11.03.2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2016 r. poz. 437 ze zm.).

⁸⁷ Więcej na temat tej instytucji: M. Daniele, *La sentenza di non luogo a procedere*, [w:] A. Camon, E. Cesari, M. Daniele, M.L. Di Bitonto, D. Negri, P.P. Paulesu, *Fondamenti di procedura penale*, Padova 2023, s. 575–577.

⁸⁸ M. Daniele, *La revoca*, [w:] A. Camon, E. Cesari, M. Daniele, M.L. Di Bitonto, D. Negri, P.P. Paulesu, *Fondamenti di procedura penale*, Padova 2023, s. 578–580.

dyskrecjonalności. W państwach *common law*, jak wskazano powyżej, nadzór jest dość ograniczony i dotyczy głównie sytuacji związanych z wycofaniem oskarżenia. W większości przypadków oskarżyciel działa w sposób swobodny, a kontrola jego aktywności dokonuje się w ramach postępowania sądowego⁸⁹. W państwach kontynentalnych jest on już znacznie większy. Chociażby w systemie włoskim dotyczy on zasadniczo wielu czynności, co ma związek z istnieniem instytucji sędziego ds. postępowania przygotowawczego oraz obowiązkiem przeprowadzenia posiedzeń – *indagini preliminari* (wstępne dochodzenie) oraz *udienza preliminare* (wstępne oskarżenie), które mają miejsce przed ww. sędzią⁹⁰. Jednocześnie sędzia ten nie jest w żadnym stopniu związany wnioskami prokuratora oraz ma pełną autonomię w zakresie podejmowanych przez siebie decyzji.

Bezspornie „uśredniony” system *common law* ma pewne **zalety**, w szczególności w zakresie powierzenia policji uprawnienia do oskarżania w części spraw o niższym stopniu skomplikowania lub negatywnym ładunku społecznym. W tym zakresie wymagane jest poczynienie dodatkowej analizy, która wykracza jednak poza ramy niniejszego opracowania. Pełny obraz efektywności modeli oskarżania dopełniać może chociażby statystyka wskaźnika pomyłek sądowych, przemawiająca o jakości prowadzenia postępowania przez organy, a także szczegółowa analiza postępowań przygotowawczych, pozostających poza tematyką niniejszego opracowania. Niemniej jednak samo uproszczenie proceduralne w sprawach mniejszej wagi, z jednoczesnym oddelegowaniem kompetencji do wnoszenia swobodnych surogatów aktu oskarżenia w razie zawarcia porozumienia procesowego na wzór anglo-walijski, może jawić się jako pozytywne – ze względu na dość dużą gwarancyjność tego systemu.

W systemach państw *common law* oskarżyciel jest znacznie silniej związany ze skargą. Zasadniczo to on ma uprawnienia – niekiedy wyłączne – do modyfikowania kwalifikacji prawnej czynu. Ingerencja sądu jest, co do zasady, wyjątkowa – może nastąpić tylko wówczas, gdy przekwalifikowanie czynu jest konieczne, ale jednocześnie nie pokrzywdzi oskarżonego. Co prawda sąd ma uprawnienia do zatwierdzania zmian kwalifikacji prawnej, dokonywanej przez prokuratora (Australia, Anglia i Walia), ale jest to raczej zasada niż wyjątek. Ponadto widoczna jest wyraźna tendencja do znacznie większego wykorzystywania elementów konsensualnych oraz rzadszego doprowadzania sprawy do wyroku po przeprowadzeniu „całości” rozprawy sądowej, gdzie zarówno możliwości negocjacyjne, jak i realny wskaźnik ich wykorzystania, są znacznie większe. W tym więc zakresie można wnioskować, że głównym interesem prokuratury jest nie tyle doprowadzenie do wymierzenia sprawiedliwej kary za popełniony czyn i oddania osoby pod sąd, lecz jak najszybsze i jak najtańsze (pod względem ekonomicznym) załatwienie sprawy. Koszty postępowania są

⁸⁹ W zakresie dyskrecjonalności prokuratorskiej i sprawowania nad nią kontroli w systemie australijskim zob. V. Bell AC, *The James...*, s. 1–27.

⁹⁰ Więcej o instytucji sędziego ds. postępowania przygotowawczego: A. Camon, *Il giudice per le indagini preliminari*, [w:] A. Camon, E. Cesari, M. Daniele, M.L. Di Bitonto, D. Negri, P.P. Paulesu, *Fondamenti di procedura penale*, Padova 2023, s. 450–453.

wysokie, a zakończenie sprawy przez ugodę i uzgodnienie zarzutów, kar czy nawet ustaleń faktycznych (co do wyłączenia niektórych faktów lub ich przedstawienia w sposób korzystny dla oskarżonego) jest zdecydowanie premiowane – nawet ponad cenę rozwiania wszelkich wątpliwości co do okoliczności popełnienia czynu, przynajmniej z formalnego punktu widzenia. Z kolei kwestia sprawności i efektywności postępowania stanowi swoistą wadę systemów kontynentalnych. Pokłosiem takiego stanu rzeczy jest przede wszystkim dążenie do poczynienia prawidłowych ustaleń faktycznych, co prowadzi do niemożności negocjacji w ich zakresie. Chodzi tu chociażby o niedopuszczalne w systemach kontynentalnych kwestie wejścia w porozumienia procesowe bez przyznania się do winy (*nolo contendere*), ale skutkujące wydaniem orzeczenia skazującego, które nie przełamuje domniemania niewinności⁹¹. Tak zarysowany model ma więc jednak pewne wady, choć bez wątpienia w niektórych elementach jest on bardziej przychylny oskarżonemu.

Gwarancyjny wymiar oskarżenia w systemach *common law* jest jednak, co do zasady, niższy niż w systemie kontynentalnym. Wynika to przede wszystkim z tego, że choć prokurator w każdym systemie powinien dążyć do tego, aby osoba niewinna nie została skazana za przestępstwo, to model ten cechuje się swoistym sporem pomiędzy oskarżeniem a obroną. Nie bez znaczenia pozostaje tutaj także kwestia przystąpienia państw systemu *common law* do międzynarodowych umów prawnoczołwieczych. Kanada i USA dotychczas nie ratyfikowały Amerykańskiej Konwencji Praw i Obowiązków Człowieka⁹² i z tego względu kształtują swój system poza ramami tej umowy. Również Australia, Singapur i Indie nie są związane żadną międzynarodową umową pozostającą pod jurysdykcją trybunału praw człowieka. Nawet jeśli państwa te wiąże Powszechna Deklaracja Praw Człowieka⁹³, to zasadniczo poza systemem sądownictwa krajowego nie ma żadnych metod ich ochrony, w tym także gwarancji proceduralnych, takich jak prawo do sądu czy domniemanie niewinności. Inaczej wygląda to w odniesieniu do Irlandii oraz całej Wielkiej Brytanii, które w tym zakresie są związane Europejską Konwencją Praw Człowieka i obowiązkiem implementacji jej gwarancji do postępowań krajowych, choć jawi się to raczej jako wyjątek od reguły. W zakresie państw europejskich o modelu kontynentalnym kwestia ta jest raczej oczywistą i fundamentalną podstawą budowy procedury karnej, włączając w to ukształtowanie modelu oskarżenia w sposób odpowiadający wymaganiom konwencyjnym, co bez wątpienia stanowi jego zaletę.

⁹¹ Taki układ ma miejsce tylko w systemie amerykańskim. Porozumienia typu *nolo contendere* funkcjonują także w systemie kontynentalnym. Przykładowo w systemie polskim instytucja z art. 335 § 2 k.p.k. będzie porozumieniem typu *nolo contendere*, gdyż nie wymaga przyznania się do winy – niezależnie od tego, że wina ta nie może budzić wątpliwości. Chodzi tu zatem o zakres oświadczeń procesowych oskarżonego w związku z tym trybem. Wiele systemów państw kontynentalnych posiada porozumienia typu *nolo contendere* – zob. B. Janusz-Pohl, M. Wawrzyńczak, *Study...*, [w:] *Consensual...*, s. 56, przypis 23 oraz odesłanie do wskazanych tam źródeł.

⁹² <https://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/inne/1969a-c1.html> (dostęp: 2.06.2025 r.).

⁹³ <https://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/onz/1948.html> (dostęp: 2.06.2025 r.).

7. Konkluzje

Podsumowując zatem powyższe rozważania, jako **podstawowe różnice** pomiędzy systemami kontynentalnymi oraz *common law* można wskazać: zakres uprawnień do gromadzenia dowodów na potrzeby postępowania, dyskrecjonalność w zakresie decyzji o cofnięciu oskarżenia i jego konsekwencje, zakres negocjacji, częstotliwość używania porozumień procesowych, wymiar gwarancyjny związany z przestrzeganiem standardów praw człowieka oraz związanie oskarżyciela ze skargą. **W zakresie podobieństw** widoczne zaś są zbliżone liczby pomyłek sądowych, rozszerzenie kręgu uprawnionych do oskarżania – jedynie wyjątkowo bowiem w systemach *common law* kompetencja ta należy do wyłącznej sfery prokuratury, a w większości przypadków, tak jak w systemach państw kontynentalnych, jest ona rozłożona także na inne podmioty. Na pewnej płaszczyźnie zbliżone są także kompetencje sądu co do modyfikacji kwalifikacji czynu w granicach oskarżenia.

W zakresie oceny, czy możliwe jest stworzenie hybrydy obu systemów, należy na tak postawione pytanie odpowiedzieć twierdząco. Zasadniczo swoistą hybrydę klasycznego modelu oskarżenia systemu prawa kontynentalnego z elementami czysto kontradiktoryjnego modelu państw *common law* stanowi model włoski, w którym funkcje te są połączone. Prokurator przede wszystkim jest jedynym organem, który może wnieść oskarżenie w sprawie karnej. Rozwiązanie to kształtuje się podobnie do przyjętego w systemie amerykańskim – to prokurator ma prawo do modyfikacji zarzutów oskarżenia, aczkolwiek (jak w systemach kontynentalnych) w znacznie większym stopniu, niż w tradycji anglosaskiej, nadzoruje i prowadzi postępowanie przygotowawcze. Zasadniczo to prokurator jest odpowiedzialny za prowadzenie całości postępowania karnego (zarówno przygotowawczego, jak i sądowego), co stanowi odstępstwo od modelu anglosaskiego i ukłon w stronę tradycyjnego modelu kontynentalnego. Także to prokurator ma swobodę w zakresie podjęcia decyzji co do tego, czy wniesie akt oskarżenia (oceniany jednak przez sędziego w ramach procedury przesłuchania wstępnego). To, co jest zaletą systemu włoskiego (swoistej hybrydy należącej do modelu kontynentalnego), jest jednocześnie jego największym przekleństwem. Chodzi tutaj o najwyższy stopień gwarancyjności postępowania, ponieważ – mimo formalnej przynależności prokuratora do władzy sądowniczej, zobowiązania go do poszukiwania i ujawniania dowodów oczyszczających, związania go imperatywami wynikającymi z zasady legalizmu i obiektywizmu oraz szerokiego wachlarza gwarancji procesowych, wynikających z uregulowań konwencyjnych lub implementacji dyrektyw unijnych⁹⁴ – prokurator jest także permanentnie nadzorowany przez sędziego. Konsekwencją tego stanu rzeczy jest nie tylko bardzo wysoki stopień gwarancyjności, ale też niepotrzebne komplikowanie procedury. Nawet przesłuchanie wstępne – *udienza preliminare* – przyjmuje charakter małej, „próbnej”

⁹⁴ Ogólne spojrzenie na wdrażanie dyrektyw Unii Europejskiej dotyczących prawa do obrony we Włoszech: M. Biral, I. Neroni Rezende, A. Santangelo, Italy. *Minimalistic Transposition and Substantial Protection in the Implementation of the EU Defence Rights Directives*, [w:] *Effective Protection of the Rights of the Accused in the EU Directives*, red. G. Contissa, G. Lasagni, M. Caianiello, G. Sartor, Leiden 2022, s. 133 i n.

rozprawy sądowej. Sam system przewiduje mnóstwo „wentyli bezpieczeństwa”, wydłużających procedurę, i przez to prowadzi do przewlekłości postępowań. Szczególnie problematyczny jest tu bardzo niski wskaźnik wykorzystania trybów konsensualnych – zasadniczo *patteggiamento* – pozostający od wielu lat na stabilnym poziomie 4–5%⁹⁵. Z tego względu system ten, choć w teorii stanowi bardzo ciekawe połączenie obu modeli, w praktyce okazuje się być całkowicie nieprzydatny – przede wszystkim ze względu na bardzo „intruzynną” kontrolę oskarżyciela.

W zakresie przydatności przeniesienia elementów modelu oskarżenia z systemów państw *common law* i ich inkorporowania do polskiej procedury karnej należy wskazać, że zasadniczo pomysł ten wydaje się być chybiony. Przede wszystkim chodzi tu o nieprzydatność wprowadzania jednostkowych rozwiązań bez większych zmian systemowych, w szczególności w zakresie zwiększenia kontradiktoryjności postępowania karnego czy przyznania uprawnień do poszukiwania i gromadzenia dowodów oskarżonemu i jego obrońcy. Jedyną możliwą do uwzględnienia alternatywą byłoby rozszerzenie zakresu uprawnień oskarżenia w kontekście porozumień procesowych, co mogłoby prowadzić do ich częstszego wykorzystywania w procesie.

W sferze konsekwencji ukształtowania procesu karnego wybór danego modelu oskarżenia wiąże się ze stopniem kontradiktoryjności postępowania karnego. Przez powierzenie wyłącznie funkcji oskarżania lub ewentualnie swoistego doradzania organom postępowania przygotowawczego prokurator w systemach *common law* staje się w pewnym sensie odpowiednikiem obrońcy w postępowaniu (jego działania zatem wpisują się w realizację funkcji obrony). Bazuje on na zgromadzonych materiałach i na tej podstawie decyduje się na oskarżenie lub nie. Nie mając uprawnień do nadzorowania i kierowania postępowaniem przygotowawczym, nie szuka też dowodów na korzyść podejrzanego/oskarżonego. Z tego względu taki system musi pozwalać na szerszy zakres uprawnień podejrzanego, bowiem trzeba zapewnić mu właściwe instrumenty obrony. Choć można argumentować, że w polskim systemie prawa karnego procesowego prokurator jest związany zasadą prawdy jedynie na etapie postępowania przygotowawczego, w którym działa jako organ tego postępowania (nie zaś wówczas, gdy staje się stroną postępowania), to jednak przez swój wcześniejszy status jest nią w pewnym sensie związany (rezonuje ona za pośrednictwem zasady obiektywizmu). Tymczasem w systemach *common law* oskarżyciel działa głównie jako strona postępowania mająca interes w uzyskaniu konkretnego rozstrzygnięcia. Z tego też względu to działanie policji (jako organu postępowania przygotowawczego) powinno cechować się obiektywnym poszukiwaniem dowodów oraz ustaleniem sprawcy, a oskarżyciela (prokuratora lub, we właściwych sprawach, policji i prokuratora policyjnego) – już dążeniem do uzyskania jak najkorzystniejszego, ze swojego punktu widzenia, rozstrzygnięcia w zakresie pociągnięcia do odpowiedzialności karnej sprawcy zidentyfikowanego przez policję, jeżeli zdecyduje się na jego oskarżenie.

⁹⁵ B. Janusz-Pohl, M. Wawrzyńczak, *Study...*, [w:] *Consensual...*, s. 66.

Bezsprzecznie dalszą konsekwencją jest także zrezygnowanie z masowej ilości prowadzonych spraw sądowych. W systemach państw kontynentalnych dominuje kierowanie sprawy na rozprawę oraz w najlepszym razie roztropne korzystanie z porozumień procesowych. Ich znacznie szerszy zakres daje przewagę oskarżycielom w modelach *common law*, dzięki czemu mogą swobodnie negocjować wymiar kary, skazanie za czyn danego typu, a nawet fakty podlegające ujawnieniu. W Stanach Zjednoczonych mogą oni także zawierać porozumienia bez przyznania się do winy za dany czyn (typu *nolo contendere*), co szczególnie kusi oskarżonych w sprawach, które następnie będą podlegać kognicji sądu cywilnego. Pójście na układ z prokuratorem nie będzie bowiem oznaczać przyznania się do popełnienia czynu, a jedynie zaakceptowanie kary zasadniczo bez przełamania domniemania niewinności, co jednak wyczerpuje zakres karnej kognicji sądu. Zwiększenie ilości porozumień procesowych prowadzi bowiem do znacznego uproszczenia postępowania oraz szybszego zakończenia spraw sądowych.

Podsumowując zatem niniejszą analizę, wskazać należy, że hybrydyzacja systemów *common law* i systemów kontynentalnych, tj. przenoszenie wzorców pomiędzy tymi modelami, nadal stanowi ważną perspektywę rozwoju modeli postępowania karnych. Z jednej strony bowiem pewne cechy modeli *common law*, związane z ekonomiką postępowania, wciąż są istotnym punktem odniesienia dla modeli kontynentalnych, z drugiej natomiast strony „gwarancyjność” modeli kontynentalnych wynikających m.in. z recepcji standardów strasburskich i realizacji idei legalizmu materialnego może stanowić punkt referencyjny dla modeli *common law*, choćby w odniesieniu do ścigania najpoważniejszych przestępstw lub wzmacniania statusu pokrzywdzonych.

Tym samym możliwe jest dalsze inkorporowanie do systemów prawa kontynentalnego rozwiązań tradycji *common law* w sferze porozumień procesowych; zwłaszcza dotyczy to takich systemów jak ten obowiązujący w Polsce, w którym trudno mówić o realnych korzyściach dla oskarżonego. W pełni racjonalne byłoby rozszerzanie zakresu porozumień co do instytucji umożliwiających uzyskanie wymiernych korzyści odnośnie do redukcji kary i sankcji penalnych. Być może inkorporacja anglo-walijskich rozwiązań w zakresie wytycznych wymiaru kary w trybie konsensualnym byłaby racjonalna. Jest to rozwiązanie także znacznie mniej kontrowersyjne (i prostsze do pogodzenia) z punktu widzenia zasady prawdy materialnej niż np. inkorporacja rozwiązań w zakresie negocjacji co do zarzutów, a więc pośrednio także co do ustaleń faktycznych.

Na płaszczyźnie gwarancyjności postępowania system prawa kontynentalnego jest tradycyjnie tym systemem, który można uznać za pewien „wzór”. Chodzi tu o gwarancje wynikające z EKPC. Dodajmy także, że w ogólnej perspektywie systemy *common law* nie zapewniają wystarczających gwarancji materialnoprawnych, szczególnie w zakresie porozumień procesowych. Być może, w przypadku USA, jest to pokłosiem wysokich kosztów obrony oraz znacznie szerszego zakresu zagrożenia karą niż w systemach kontynentalnych. Niemniej jednak system anglo-walijski udowadnia, że możliwe jest pogodzenie postępowania kontradyktoryjnego z wymogami stawianymi przez konwencje praw człowieka (w tym przypadku EKPC).

Z powyższych względów system anglo-walijski jawi się jako właściwy model referencyjny dla tranzycji wzorców w kierunku kontradiktoryjności. Systemy amerykański i australijski w niedostatecznym stopniu kreują gwarancje procesowe dla oskarżonych (które w znacznym stopniu są wypracowane w orzecznictwie sądowym). Nieco problematyczne jest także określenie, w jakim zakresie można w pełni inkorporować wzorce płynące z konwencji praw człowieka do tych systemów. Tymczasem system anglo-walijski udowadnia, że choć możliwa jest swoista optymalizacja systemowa, to jednak – jak choćby w odniesieniu do transformacji roli oraz uprawnień policji i CPS – konieczne jest nieustanne wyważanie relacji pomiędzy organami postępowania karnego realizującymi funkcje ścigania.

Bibliografia

1. *About CPS*, <https://www.cps.gov.uk/about-cps>.
2. *About the Prosecution Service*, <https://anklagemyndigheden.dk/en/about-the-prosecution-service>.
3. Beety V.E., *Judicial Dismissal in the Interest of Justice*, Missouri Law Review 2015, t. 80, <https://scholarship.law.missouri.edu/mlr/vol80/iss3/5>.
4. Bell V., *The James Spigelman Oration 2016: Judicial Legitimacy and the Limits of Review*, <https://www.hcourt.gov.au/assets/publications/speeches/current-justices/bellj/bell22Nov2016.pdf>.
5. Bibas S., *Harmonizing Substantive-Criminal-Law Values and Criminal Procedure: The Case of Alford and Nolo Contendere Pleas*, Cornell Law Review 2003, t. 88, nr 5, <http://scholarship.law.cornell.edu/clr/vol88/iss5/3>.
6. Biral M., Neroni Rezende I., Santangelo A., Italy. *Minimalistic Transposition and Substantial Protection in the Implementation of the EU Defence Rights Directives*, [w:] *Effective Protection of the Rights of the Accused in the EU Directives*, red. G. Contissa, G. Lasagni, M. Caianiello, G. Sartor, Leiden 2022.
7. Caianiello M., *Increasing Discretionary Prosecutor's Powers: The Pivotal Role of the Italian Prosecutor in the Pretrial Investigation Phase*, Oxford 2016.
8. Camon A., *Il giudice per le indagini preliminari*, [w:] A. Camon, E. Cesari, M. Daniele, M.L. Di Bitonto, D. Negri, P.P. Paulesu, *Fondamenti di procedura penale*, Padova 2023.
9. *Can Charges Be Dropped After Indictment?*, <https://candicefieldslaw.com/news/can-charges-be-dropped-after-indictment/>.
10. Capone A., *Iura novit curia*, Padova 2010.
11. Caprioli F., *L'archiviazione*, Napoli 1994.
12. Cassibba F., *L'imputazione e le sue vicende*, Milano 2016.
13. Chiavario M., *Obbligatorietà dell'azione penale: il principio e la realtà*, [w:] *Il pubblico ministero oggi*, Milano 1994.
14. *Code for Crown Prosecutors*, London 2018, <https://www.cps.gov.uk/publication/code-crown-prosecutors>.

15. *Committal Process*, <https://www.odpp.nsw.gov.au/prosecution-guidance/steps-in-the-prosecution-process/committal-process>.
16. Corns C., *Prosecution Accountability and Judicial Review*, Victoria University of Wellington Law Review 2022, t. 53, nr 1, <https://www.austlii.edu.au/au/journals/VUWLawRw/2022/1.pdf>.
17. *Country Profile – Spain*, <https://rm.coe.int/country-profile-spain-en/1680a9673e>.
18. *Criminal Justice Standards for the Prosecution Function, Standard 3-1.2 – Functions and Duties of the Prosecutor; Standard 3-4.4 – Discretion in Filing, Declining, Maintaining and Dismissing Criminal Charges*, https://www.americanbar.org/groups/criminal_justice/resources/standards/prosecution-function/.
19. *Criminal Resource Manual § 236 – Amendment of Indictments*, <https://www.justice.gov/archives/jm/criminal-resource-manual-236-amendment-indictments>.
20. Daniele M., *La revoca*, [w:] A. Camon, E. Cesari, M. Daniele, M.L. Di Bitonto, D. Negri, P.P. Paulesu, *Fondamenti di procedura penale*, Padova 2023.
21. Daniele M., *La sentenza di non luogo a procedere*, [w:] A. Camon, E. Cesari, M. Daniele, M.L. Di Bitonto, D. Negri, P.P. Paulesu, *Fondamenti di procedura penale*, Padova 2023.
22. *Director's Guidance on Charging*, London 2020, <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/directors-guidance-charging-sixth-edition-december-2020-incorporating-national-file>.
23. *Dismissal with Prejudice*, https://www.law.cornell.edu/wex/dismissal_with_prejudice.
24. *Dismissal without Prejudice*, https://www.law.cornell.edu/wex/dismissal_without_prejudice.
25. *Double Jeopardy*, https://www.law.cornell.edu/wex/double_jeopardy.
26. *Federal Rules of Criminal Procedure, Rule 48 – Dismissal*, https://www.law.cornell.edu/rules/frcrmp/rule_48.
27. Gabrielli C., *L'archiviazione per particolare tenuità del fatto analisi, rilievi critici e prospettive*, Torino 2020.
28. Gabrielli C., Zampini A., *Between efficiency urges and expectations of justice in the Italian system. Deflation profiles of case dismissal for particular tenuity of the criminal act and for oblation*, [w:] *Effective Justice: International and Comparative Approaches – Challenges of Digital Transformation*, red. B. Janusz-Pohl, Berlin 2025, <https://doi.org/10.3726/b22742>.
29. Giostra G., *L'archiviazione. Lineamenti sistematici e questioni interpretative*, Torino 1993.
30. Grevi V., *Pubblico ministero e azione penale: riforme costituzionali o per legge ordinaria?*, Diritto penale e processo 1997.
31. Hodgson N., Cashmore J., Cowdery N., Goodman-Delahunty J., Martschuk N., Parkinson P., Powell M.B., Shackel R., *The Decision to Prosecute: A Comparative Analysis of Australian Prosecutorial Guidelines*, Criminal Law Journal 2020, t. 44, nr 3, <https://research-repository.griffith.edu.au/items/32e96448-0091-4db4-a-771-dcd4394bd4d5>.

32. *How a Criminal Case Works*, <https://www.cps.gov.uk/about-cps/how-a-criminal-case-works>.
33. *How we make our decisions*, <https://www.cps.gov.uk/about-cps/how-we-make-our-decisions>.
34. Jacoby J.E., Ratledge E.C., *The Power of the Prosecutor: Gatekeepers of the Criminal Justice System*, Santa Barbara 2016.
35. Janusz-Pohl B., *Konwencjonalizm i formalizm postępowania dowodowego*, [w:] *System Prawa Karnego Procesowego*, t. 8, cz. 1, Dowody, red. J. Skorupka, Warszawa 2019.
36. Janusz-Pohl B., *O odwołalności postulatywnego oświadczenia woli w procesie karnym*, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 2014, t. 76, nr 1, <https://doi.org/10.14746/rpeis.2014.76.1.4>.
37. Janusz-Pohl B., *Uwagi na marginesie książki Jana Jodłowskiego „Zasady prawdy materialnej w postępowaniu karnym. Analiza w perspektywie funkcji prawa karnego”* Warszawa 2015, *Ius Novum* 2016, t. 10, nr 3.
38. Janusz-Pohl B., *Warunki dopuszczalności procesu karnego*, [w:] *Polski proces karny*, red. P. Wiliński, Warszawa 2022.
39. Janusz-Pohl B., Wawrzyńczak M., *Study on general characteristics of consensual procedures and reform trends*, [w:] *Consensual Mechanisms in Criminal Proceedings – Integrative and Comparative Perspective*, red. S. Pawelec, Berlin–Bern–Bruxelles–New York–Oxford–Warszawa–Wien 2023.
40. *Justice Manual*, Title 9-27.000 – Principles of Federal Prosecution: 9-27.220 – Grounds for Commencing or Declining Prosecution, 9-27.230 – Initiating and Declining Charges – Substantial Federal Interest, 9-27.240 – Initiating and Declining Charges – Prosecution in Another Jurisdiction, <https://www.justice.gov/jm/jm9-27000-principles-federal-prosecution>.
41. Kremens K., *Powers of the Prosecutor in Criminal Investigation: A Comparative Perspective*, London 2021, <https://doi.org/10.4324/9781003018247>.
42. Kuczyńska H., *Komponenty rozprawy w modelu anglosaskim i kontynentalnym*, [w:] *Analiza porównawcza modelu rozprawy głównej. Między kontradiktoryjnością a inkwizycyjnością*, Warszawa 2022.
43. Marafioti L., *Italian Criminal Procedure: A System Caught Between Two Traditions*, [w:] *Crime, Procedure and Evidence in a Comparative and International Context*, red. J. Jackson, M. Langer, P. Tillers, London 2008.
44. Mardemootoo B., *50 years on: the Birmingham Six, miscarriages of justice, and the fight for truth*, <https://www.barcouncil.org.uk/resource/50-years-on-the-birmingham-six-miscarriages-of-justice-and-the-fight-for-truth.html>.
45. May J., *Report of the inquiry into the circumstances surrounding the convictions arising out of the bomb attacks in Guildford and Woolwich in 1974*, London 1994, <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a7c290540f0b645ba3c7137/0449.pdf>.
46. *Nolo contendere*, https://www.law.cornell.edu/wex/nolo_contendere.
47. Philips C., *Report. Presented to Parliament by Command of Her Majesty*, London 1981, https://www.ucpi.org.uk/wp-content/uploads/2022/09/royal_commission_on_criminal_procedure-report.pdf.

48. *Plea discussions in cases of serious or complex fraud*, <https://www.gov.uk/guidance/plea-discussions-in-cases-of-serious-or-complex-fraud--8>.
49. *Police Powers to Prosecute Strengthened*, <https://www.gov.uk/government/news/police-powers-to-prosecute-strengthened>.
50. *Police Prosecutions Command*, https://www.police.nsw.gov.au/about_us/organisational_structure/units/police_prosecutions_command.
51. *Police Prosecutions*, <https://www.police.vic.gov.au/police-prosecutions>.
52. Poyser S., *A 50-year battle for truth: the Birmingham pub bombings and the price of injustice*, <https://www.aber.ac.uk/en/lac/news/news-article/title-277431-en.html>.
53. *Prosecution Policy of the Australian Capital Territory*, https://www.dpp.act.gov.au/_data/assets/pdf_file/0011/1395263/prosecution-policy-of-the-australian-capital-territory.pdf.
54. *Prosecution Policy of the Commonwealth as updated 19 July 2021*, https://www.cdpp.gov.au/sites/default/files/Prosecution_Policy_of_the_Commonwealth_as_updated_19_July%202021.pdf.
55. *Prosecution Policy of the Commonwealth*, <https://www.cdpp.gov.au/prosecution-policy>.
56. Quattrocolo S., *Riqualificazione del fatto nella sentenza penale e tutela del contraddittorio*, Napoli 2011.
57. *Relations with Other Prosecuting Agencies and the Prosecutors' Convention*, <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/relations-other-prosecuting-agencies-and-prosecutors-convention>.
58. Ruggieri F., *Il principio di obbligatorietà dell'azione penale oggi: confini e prospettive*, Criminalia 2010.
59. *Spain: Advice Note on the Right to a Lawyer*, <https://www.fairtrials.org/app/uploads/2022/01/Spain-advice-note.pdf>.
60. *Statement of Prosecution Policy and Guidelines 2022*, https://www.wa.gov.au/system/files/2022-07/DPP_Statement_of_Prosecution_Policy_and_Guidelines_2022.pdf.
61. *Statement of Prosecution Policy and Guidelines*, <https://www.dpp.sa.gov.au/documents/DPP-Prosecution-and-Policy-Guidelines.pdf>.
62. Steinberg M.I., *Dismissal with or without Prejudice under the Speedy Trial Act: A Proposed Interpretation*, *Journal of Criminal Law and Criminology* 1977, t. 68, <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/jclc/vol68/iss1/1>.
63. *Steps in the prosecution process*, <https://www.cdpp.gov.au/prosecution-process/steps-prosecution>.
64. Świecki D., [w:] *Kodeks postępowania karnego*, t. 1, Komentarz aktualizowany, B. Augustyniak, K. Eichstaedt, M. Kurowski, D. Świecki, LEX/el. 2025.
65. Terrett S., *Proceed with caution? Human rights concerns arising from the use of out-of-court disposals to improve efficiency in the criminal justice system*, [w:] *Effective Justice: International and Comparative Approaches – Challenges of Digital Transformation*, red. B. Janusz-Pohl, Berlin 2025, <https://doi.org/10.3726/b22742>.

66. *The Code for Crown Prosecutors – Sections 4 & 5: The Full Code Test and The Threshold Test*, <https://www.cps.gov.uk/publication/code-crown-prosecutors>.
67. *The Decision to Prosecute*, <https://www.odpp.nsw.gov.au/prosecution-guidance/prosecution-guidelines/chapter-2>.
68. *The Director of Public Prosecutions*, <https://www.riksadvokaten.no/english/>.
69. *The Disappearing Trial. Towards a Rights-Based Approach to Trial Waiver Systems*, <https://www.fairtrials.org/app/uploads/2022/01/The-Disappearing-Trial-report.pdf>.
70. *The Role of the Prosecutor*, <https://www.odpp.nsw.gov.au/prosecution-guidance/prosecution-guidelines/chapter-1>.
71. Vicoli D., *Nuovi equilibri delle indagini preliminari*, [w:] *Riassetto della penality, razionalizzazione del procedimento di primo grado, giustizia riparativa*, red. E.M. Catalano, R.E. Kistoris, R. Orlandi, Torino 2023.
72. *Victims and Witnesses*, <https://www.odpp.nsw.gov.au/prosecution-guidance/prosecution-guidelines/chapter-12>.
73. Ward J., *Transforming ‘Summary Justice’ Through Police-led Prosecution and ‘Virtual Courts’: Is ‘Procedural Due Process’ Being Undermined?*, *The British Journal of Criminology* 2015, t. 55, nr 2, <https://doi.org/10.1093/bjc/azu077>.
74. Wawrzyńczak M., *Consensual Proposals – Recommendations of the European Court of Human Rights*, [w:] *Consensual Mechanisms in Criminal Proceedings – Integrative and Comparative Perspective*, red. S. Pawelec, Berlin–Bern–Bruxelles–New York–Oxford–Warszawa–Wien 2023.
75. Wawrzyńczak M., *Securing Effective Collection of Evidence: An Overview of Various Approaches to Interrogation Techniques*, [w:] *Effective Justice: International and Comparative Approaches – Challenges of Digital Transformation*, red. B. Janusz-Pohl, Berlin 2025, <https://doi.org/10.3726/b22742>.
76. Weigend T., *Germany*, [w:] *Toward a Prosecutor of the European Union*, t. 1, *A Comparative Analysis*, red. K. Ligeti, London 2013.
77. *What Does it Mean to be Indicted by a Grand Jury?*, <https://www.law.uw.edu/news-events/news/2024/what-does-it-mean-to-be-indicted-by-a-grand-jury>.
78. *What Does It Mean When Criminal Charges Are Dropped?*, <https://www.keglawyers.com/dropped-criminal-charges>.
79. *What Happens When Charges Are Dropped?*, <https://atx.legal/what-happens-when-charges-are-dropped/>.
80. *What is the role of prosecutors?*, <http://victimsandwitnesses.cdpp.gov.au/your-role-and-prosecution/people-involved-prosecution-process/what-role-prosecutors>.
81. *With Prejudice*, https://www.law.cornell.edu/wex/with_prejudice.